

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST

ZA UMETNOST IN ZA ZNANSTVO.

UREJA

DR. FRANČIŠEK LAMPE.

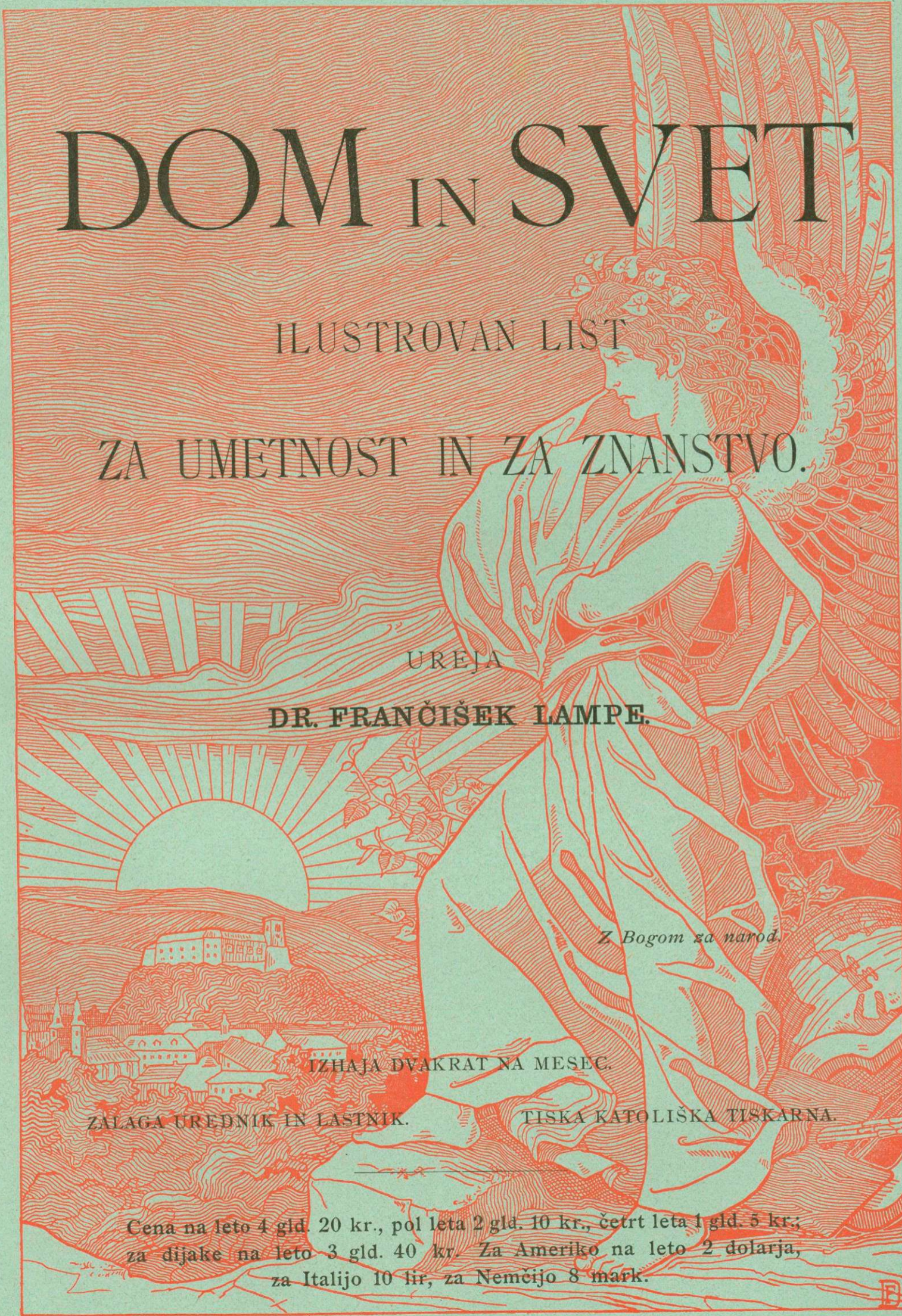
Z Bogom za narod.

IZHAJA DVAKRAT NA MESEC.

ZALAGA UREDNIK IN LASTNIK.

TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr. Za Ameriko na leto 2 dolarja,
za Italijo 10 lir, za Nemčijo 8 mark.

Vsebina 19. zvezka.

	Stran
Josip Germ, akad. slikar. (Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	577
Kvišku. (Spisal <i>Fr. S. Finžgar.</i>) [Dalje.]	580
Roža in trn. (Slika iz naroda. — Spisal <i>Fr. Vrhovski.</i>)	585
Večer na leskovem listu. (Spisal <i>D. Klančar.</i>)	589
Občutljivcu. (Zložil <i>Jožef Volc.</i>)	593
Mlaj. (Zložil <i>Jožef Volc.</i>)	593
Večer. (Zložil <i>F. S. Finžgar.</i>)	593
Šime Ljubić, hrvaški zgodovinar. (Spisal <i>Ivan Steklasa.</i>)	594
Socijalni pomenki. (Piše <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	598
Upi v zvezde. (Zložila <i>Posavska.</i>)	602
Solzam. (Zložila <i>Posavska.</i>)	602
Eros in Nejkos. (Dušeslovna črtica. — Spisal <i>dr. Fr. L.</i>)	603
Iz duševne narodne zakladnice. (Spisal <i>Ant. Zavadil.</i>)	605
Književnost	607
<i>Slovenska književnost. Ustavoznanstvo. — „Naš dom.“ — Male pesmi.</i>	
Razne stvari	608
<i>Naše slike. — Josipina Turnogradska.</i>	

Na platnicah.

Pogovori. [Dalje.]

Slike.

Josip Germ. (Slikal <i>Josip Germ.</i>)	577
Posnetek po Rembrandtu. (Slikal <i>Josip Germ.</i>)	578
Prijatelj živalic. (Studija. — Slikal <i>Josip Germ.</i>)	578
V nedeljo iz cerkve. (Slikal <i>Josip Germ.</i>)	579
Pred Jafo na morju	592
Notranjščina frančiškanske cerkve v Ljubljani. (Fot. <i>D. Rovšek.</i>)	601

Prošnja. Ker je G. Pirca knjiga: „*Vrtnarstvo s posebnim ozirom na obdelovanje in oskrbovanje šolskih vrtov. V Ljubljani 1888. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska*“ že popolnoma pošla, prosimo vljudno one znance, ki jo imajo in bi jo lahko odstopili, naj nam na dopisnici sporočé, za katero ceno nam jo dadó. Jako bomo zanjo hvaležni, zlasti ako nam jo podaré. Ako nam jo pošljejo v križnem zavoju, naj denejo nanj znamko za 10 kr.

Vodstvo Marijanišča v Ljubljani.

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. X. in XI. po 4 gld.

Josip Germ, akad. slikar.

(Spisal dr. Fr. L.)

Minulo je leto dnij, odkar je priredil v Ljubljani malo razstavo slik umetnik Josip Germ. Tedaj nismo govorili o njej, ker smo hoteli o priliki podati celotno sliko našega umetnika. Zdi se nam, da smo skoro tudi dolžni to storiti, zakaj Jos. Germ je priredil za naš list nekoliko slik, pa je bil tudi v zvezi z njim ves čas njegovega umetniškega razvoja. Tedaj, ko je naš list začel objavljati slike, oglasil se je takoj Jos. Germ in uredništvu poslal z dunajske akademije portret Strossmayerjev na ogled s tem namenom, da bi ga kakemu prijatelju umetnosti prodali. Odtlej smo ga pazno spremljali na poti njegove izobrazbe, dokler ni stopil lani z razstavo v javnost kot izšolan umetnik. Na tej stopinji je treba umetniku, da ga pozna občinstvo, in tega mu je treba tako kakor ribi vode in tici zraka. Zato naj naše slovensko občinstvo natančneje spozna tudi mladega akadem. slikarja Josipa Germa.

Josip Germ ¹⁾ se je porodil dné 22. svečana 1. 1869. v Adlešičih pri Črnomlju. Njegov

¹⁾ Tako se piše in se pisati hoče naš umetnik, ker se je tako pisal tudi njegov oče. Pripomnili pa bi mu, da se treba ozirati tudi na našo sedanjo

„Dom in svet“ 1899, št. 19.

oče Matej je bil tu učitelj in je dajal tudi svojim otrokom prve nauke. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in jo z odliko dovršil 1. 1889. A ob onem času ga je zadel hud udarec. Umrli mu je skrbni oče dné 19. grudna 1. 1888. in ostala mu je mati vdova

z osmero otroki. Da so gmotne razmere neugodno pritiskale na družino, je umevno, ker vdova je dobila le malo penzijo 216 gld. na leto. Vendar je naš Josip po nasvetu svojega učitelja Sturma, ki je poznal slikarski talent svojega učenca, posvetil svoje moči slikarstvu in odrinil na dunajsko „akademijo upodablajočih umetnostij“. Njegov brat Matej je tudi dovršil srednje šole v Novem mestu in deluje sedaj plodovito kot župnik v Rajblu na Koroškem. Najmlajši brat Gabrijel je pa pravnik na praškem vseučilišču. Mati vdova s peterimi hčerami živi v Novem

mestu. Tako je iz te dobre učiteljske rodbine izšel vrl zarod, ki obeta še mnogo dobrega v prid svoji domovini.¹⁾

splošno pisavo. Kakor ne pišemo več *germ* ampak *grm*, tako bi se moralo pisati tudi lastno ime Grm.

¹⁾ Očetov brat Janez Germ je župnik v Škocijanu pri Dobravi in je letos obhajal zlato mašo.

Slikal Jos. Germ.

Josip Germ.

Slikal Jos. Germ.

Posnetek po Rembrandtu.

Na Dunaju se je Josip Germ izobraževal štiri leta. Tri leta je bil v splošni slikarski šoli prof. L'Allemanda, jedno leto pa v specialni šoli profesorja Eisenmengerja. Dobival je nekoliko podpore od kranjskega deželnega odbora, da je mogel vztrajati v dragih študijah. V oni dobi je narisal tudi za naš list nekaj portretov in pokrajinskih slik. Kazal je že tedaj oni umetniški značaj, ki se je razvijal čim dalje krepkeje: natančnost v izražanju istine in skrbno tehniko.

Dobo jednoletnega prostovoljca je hotel odslužiti v Pragi, kamor ga je že nekdanj gnalo.

Tu je vstopil v slikarsko akademijo in nadaljeval ne samo z velikim uspehom, ampak tudi z večjo zadovoljnostjo kakor na Dunaju svoje izobraževanje. Deloval je tri leta v atelieru Brožikovem, dobil dvakrat prvo ceno za svoje izdelke in najboljša izpričevala. Toda tukaj ga je večkrat stiskala skrb za kruh, zakaj deželne podpore ni dobival

nobene in tudi državne štipendije ni mogel izprositi. Moral si je za to celo dobo poleg svojih študij zaslužiti več, kakor je potreboval sam zase. Imel je pa ob tem tudi mnogo sreče. Slikal je portrete, za ljubljanski magistrat diplome, delal pri Brožiku, poučeval v slikanju in si s tem pridobil mnogo izkustva. In tako je vendar-le dosegel, po čemer je vedno hrepenel: postal je samostojen slikar. Priredil si je svoj atelier v Pragi; poleg tega je tudi dobil službo učitelja za risanje na Strakovi akademiji.

S tem smo ob kratkem načrtali pot slovenskega umetnika, pot, ki ni bila gladka in prijetna, pa je bila tem boljša za to, da ga je silila k delu, vnemala za visoke cilje in mu krepila voljo. Zmerom mu je bilo treba skrbeti za vsakdanje potrebe, mnogokrat je morala umetnost služiti tej skrbi, vendar mu ni ta neugodnost nikdar potrla poguma.

Jeseni lanskega leta je priredil Josip Germ razstavo svojih slik v ljubljanskem Rudolfinumu. Razstavil je 32 slik. Olikano občinstvo jih je hodilo dokaj pridno

Jos. Germ.

Priatelj živalic. (Studija.)

obiskovat. Umetnik ni namerjal pokazati morda svojih nazorov o slikarstvu, ampak pokazati je hotel, kaj je dosegel v dobi svojih študij, in opozoriti svoje rojake nase. Upamo, da se mu je ta namera tudi dopolnila. Četudi so ga mnogi rojaki dobro poznali iz njegovih risarskih del, ki jih je napravil ali za naš list, ali za družbo sv. Mohorja, ali za zasebne namene, vendar jim je ta razstava šele prav pokazala našega slikarja v pravi podobi. Zato mu je tedaj ljubljanski magistrat takoj izročil večje delo, in delo se mu obeta tudi z drugih strani.

Posebej se nam zdi potrebno navêsti slovstveno in narodno delo, pri katerem je s svojo umetnostjo sodeloval Josip Germ, in to je krasna knjiga Mohorjeve družbe, lani izdana v proslavo cesarjevega jubileja, z imenom: „Naš cesar“. Germove risbe v tej knjigi bi bile še pridobile mnogo s tem, da bi bil umetnik porabil preprostejšo tehniko. Navaden ogledovavec niti ne misli, koliko truda, koliko drobnega dela je s takimi slikami, kakršne je narisal Germ za to knjigo.

Josip Germ je sedaj v najlepših letih. Na razpolago so mu najboljše moči, da ustvari za svoj narod znamenita dela. Skrbna in krščanska domača vzgoja in trdi boj za življenje sta ga učila svoje moči zbirati in krepiti, ne pa jih tratiti z uživanjem. Zato je naš umetnik jako trezen mož, jasnih mislij, dostojnega, resnobnega vedenja, odločnih besedij. Zabave ne išče, ako mu ni prilike za umetniški užitek. Poleg slikarstva jako ljubi tudi glasbo in je vrlo izvežban pevec. Rad poje v pevskih dijaških besedah. V obče je kot prijazen značaj vedno vnet za dijaštvo in v Pragi je z jugoslovanskim dijaštvom v neprestani dotiki, ker rad sodeluje v društvih.

Ne smemo tudi prezreti, da je naš umetnik vsestransko izobražen. Poleg gimnazijskih nauk si je prizadeval pridobiti si ono omiko, ki je potrebna uglednemu umetniku sedanje dobe. Ni nam treba poudarjati, kako pravo je to načelo. Ali more imeti umetnik brez temeljite izobrazbe res vzvišene, zname-nite ideje? Ali ni vse življenje samo posnemavec brez napredka? — Zlasti se odlikuje Jos. Germ s slovanskim mišljenjem, zato mu je najljubše v zlati Pragi, kjer ga čislajo tudi bratje Čehi.

Ko smo Josipa Germa spoznali v življenju, v študijah in po značaju, ozrmo se sedaj natančneje v njegovo umetniško delavnico.

Slikal Jos. Germ.

V nedeljo iz cerkve.

Kvišku.

(Spisal *Fr. S. Finžgar.*)

(Dalje.)

XIV.

Bil je neznansko pust dan. Barometer in termometer sta padla čez noč za veliko črt. Vse nebo je bilo obokano z gosto, enakomerno sivo meglo, ki se ni ganila, kot bi človek gledal v siv, zamazan strop v kleti. Vrhovi gorá so tičali zapičeni v to nepremično sirasto maso; po gorskih bokih je pa ležal širok bel pas, na več mestih raztrgan, takisto mrtev in len, kot njegov brat — oblak nad njim. Bil je to pač dan, ki se pojavlja često v alpah, ko ni solnca, ne dežja; ne luči, ne teme; ne zime, ne poletja, ampak nekaj mlačnega, sluzastega in pustega se vlačí pod nebom in ubija človeškega duha, da je jezen brez povoda, da kolne brez vzroka. Ha, kako je prijetno, če lomi vihar veje košatega gozda, ko joka jelka, ko stoka hrast, ko cvili med brezami, ko se otvori oblak in lije na zemljo, da odskakujejo dežni curki, da ti tekó reke po stezah, po gorah završé hudourniki: ha, to je krasno, to je življenje, divje življenje, kakor strast sredi srca! In prav tako življenje vlada v sneženem metežu, ko piska ob vogalih, sika skozi gole veje, pod nebom pa divja ples vrtoglavih snežink, ki se prelija in zvijajo, razsipajo in strinjajo kot misli v burni domišljiji: da, tudi to je življenje, burno življenje. — Toda ta siva luč, ta lena stagnacija vseh elementov, to dremanje vlažnih listov in cvetov — te mrtve megle, kot mrtvaški prtí, in skozi to bronasto nebo omledna luč, kot mačje oko v brezdnu: hu, to ni življenje, to je smrt, smrt!

Bil je torej tak neznansko pust dan. Lacinger je slonel pri oknu, pokrit in odet v ovrhnik. Za njim na tleh je čakal napolnjen kovčeg, na mizi sta ležala dežnik in palica. Lacingerjevo lice je bila očitna fotografija

celega dné: mrklo, pustó, nejasno. Ves obraz je bil bledejši kot sicer, ustnice skoro brez krvi, in suhe oči so kazale sledove prečute, dolge noči. Topo so zrle na vrt, topo na mirno grajščino, kot bi to ne bila realna trdna stavba, ampak zračni grad pol pozabljene bajke. Mislil bi kdo, da za temi očmi ni življenja, ni nobene misli, ni nobene čustva — nič, čisto nič, da plava za njimi lena megla brez življenja. Ni res! Za tem nemim in mrklím izrazom je bil vihar, burja, ples snežink, metež, strašanski metež mislij kot najhujši vrtinec. Lacinger je stiskal blede ustnice krčevito, v duhu klet to vreme in prosil Boga viharja in groma in bliskov, da bi se zemlja gugala v tečajih. To bi prišlo njegovi duši, z razdivjano prirodo bi se strnilo njegovo srce in se kopalo v curkih in nalivih neba razkošno in veselo kot rdeča roža v solnčni rosi.

Lacinger mora od tod! Zakaj? Zakaj? Sam hoče, stric hoče, a vendar ga kruto vleče nazaj, kot bi tisoč zanj zadrgavalo njegov vrat, roke, noge, tisoč vrvij držalo njegovo srce, njegovo celo dušo. On hoče, on mora od tod, in mora raztrgati v trenutku vse te zanjke, vse te vrvi — mora, mora: zakaj? Stric hoče, naj gre zaradi njega, da ne bo imel še on neprijetnostij in sitnostij; oh, oziri, služba, odvisnost — oni so baroni, imajo vpliv — on — stric ima kruh, od katerega reže dan na dan kosce za stričnika, za Anteta —: ne, ne, Ante mora proč, zaradi strica, ker se boji za kruhek.

Tako, hm, kruh! In Adolf je bil pri stricu in ga je prosil, naj vpliva na Anteta, da gre, da ne bo sitnostij, da naj o dogodku molči, baron bo tudi molčal. — Ha, lopovi! In stric, ta mirna in dobra duša, se boji, prepričan je, da bi mu baron z vplivom svojim lahko škodoval, in zato mora on — mora proč.

Ante je škrtnil, in prisega je pljusknila v zrak: Pri Bogu, ne, zaradi tega ne grem, in ne grem. Rajši ostanem in si poiščem tega človeka, makari s kijem, s sabljo ali samokresom, vsejedno — dobil bi ga. In strica nisem mogel prepričati, ne, zastonj! Do solz je bil ganjen. Zato grem, da zato: zaradi njegovih solz, zaradi solz mojega največjega dobrotnika, ki so me bolj pekle, kot sto napadov in psov podlega človeka. Torej grem, ker hočem iti, ne, ker moram. Lacinger je zopet strmel na grad, od njega na goro, kjer je komaj vidno vstajala mračna megla in kot Erinija preganjalka stezala nanj koščeno roko. Obrnil se je od okna in pustemu dnevu pokazal hrbet. Pod mizo so ležali kosci papirja. Deset posetnic je spisal Lacinger v slovo, a vseh deset je raztrgal na drobne kosce in jih jezno treščil pod mizo. Blizu njegove noge je ležal papir, na katerem je stala beseda Margita. Ta pogled je Anteta pičil kot strup. Njegova notranjost je zašumela in vztrepetala kot topolovo listje, kadar završi po njem vihar. Margita! Dušo mu je objela neka boleost, in tisoč glasov je odmevalo, kot bi bila vsaka žilica struna in vsaka se glasila: Margita, Margita. Lacinger se je pričel tajati in mehčati, vsa divja notranjost se mu je premenila v sentimentalno godbo, svojih občutkov ni bil gospodar, in s strahom je spoznal, da odhaja skoro prepozno, da ne pojde sam, ampak da odnese nehoté v srcu njeno sliko. Ali tedaj se je zopet krepko dvignil njegov ponos, vzbudil spomin na brezdno, ki ga loči od te cele družbe, z nogo je sunil papirček, vzkliknil: „Bodi mož!“ in trdih korakov je stopil po sobi ter se samemu sebi na glas zasmejal.

Pred hišo je obstal voz, v sobo je stopil stric.

„Prav, Ante, prav! Le hud ne bodi! Smejaj se, oh, to me veseli. Hvala, hvala, ti si dober, ti spoštuješ starost, ti me slušaš, boš videl, vse ti Bog povrne. Voz te že čaka.“

„Hvala lepa za vso prijaznost in dobrotljivost! Stric, vi ste moj oče —.“

Ante je z otroško ljubeznijo objel strica, kateremu so pritekale solze po nagubanem licu in zdrsnile v osivelo brado.

„Na, Ante, za pot! Potuj, razvedri se, če boš še kaj rabil, le piši! Saj je zadnje leto!“

Kolesa so zašumela po slinasti cesti, kopito je bilo votlo takt, voznik je priganjal konja v nezavednem, malomarnem tonu. Ante se je pa zavil v havelok, stisnil se pod usnjato streho v kot in zamižal. Izpod neba je pričelo pršati.

Lacingerju je postajalo nekako ugodno pri duši. Jednakomerno bučanje kočije, coklanje kopit, žvenk verige pri ojesu in monotoni, hreščeči glas voznikov — to je vplivalo nanj kot usnivajoča godba. Vihar se mu je polegel, in začel je trezno in logično razmišljati.

Čemu se prav za prav razburjam? Čemu sem besnel in se jezil? Zakaj se nisem že davno tako odpeljal, kot se peljem sedaj? Zaradi par izletov, nekaj sladkih besedij Margitinih, zaradi zabave sem visel tu, kot bi bilo vse to namen mojega življenja, kot bi bila to duša moje duše, srce mojega srca! Smešno! Kako je človek često smešen, kako brezmiseln, koliko pretrpi, prenese, kako se zatajuje in robuje — za nič —. Ne, ni res, za nekaj vendar! Pravijo: za življenje. Hm, za življenje! Kaj pa je vendar življenje? Kaj imam od tega, da živim? Nič, prav nič, vsaj doslej moram reči, da nisem imel še čisto nič od življenja. Zabave, veselice, družba — to je življenje, to naj bo tisto sladko življenje, radi katerega živim! Vraga, to ni življenje, vsaj jaz ga v tem ne nahajam in ne vidim! To je ubijanje, morenje! Koliko fraz, koliko izgubljenih ur, koliko hinavščine, parfimirane in gladke in sladke, koliko vrto-glavih stavkov, koliko hrepenenja, laskanja — in drugo jutro me je bilo vselej sram, ko sem v zrcalu videl samega sebe in sem si moral reči: norec! In poleg tega prazna duša, prazno srce, fizični in moralni maček, katerega sem potem zopet moril, da se je porodil drugi — — za Boga, to ni življenje, to je ubijanje, to je igra, burka, komedija. In zaradi take komedije se človek ubija, in

če komedija sredi akta običi, če se ne doigra do konca, potem še tarnamo o skajljeni zabavi, o nesreči, o dogodku, ki nam je s silo potegnil zastor pred oder, da smo odigrali, predno smo namerjali. In tak smešni igravec sem bil zadnje dni, in danes sem se še razburjal, ker sem se k sreči iztreznil iz omotice, ker se mi je zdanilo, ker sem dal slovo komediji.

Tako življenje je življenje brez sadú, in življenje brez koristi je smrt. — —

Vlak je drdral proti jugu, klepetala so kolesa, gugali se vozovi, šipe so zvenele: Ante je sedel sam v kupéju in se zavijal v havelok, po ušesih mu je pa brenčal rek iz Goethejeve Ifigenije:

Ein unnütz Leben ist ein früher Tod.

Lacingerjev odhod je bil sicer tajen in nenaden, a še tisto dopoldne so vsi govorili, da je Ante izginil brez slovesa. Da ni bil nihče tako kratkoviden, da ne bi bil slutil neljubega povoda za ta beg, to je pač umevno. Ali priznati si je moral mnog, da mu je žal Anteta in da bi mu bil drage volje stisnil roko v slovo, samo ko bi bil prišel. A njega ni bilo, in to je bila zagonetka. Gospa Albenijeva je stvar razvozlala hitro in malomarno: „Ba, kmet! Ni vredno, da se govori.“ Tetka Tera se je veselila njegovega odhoda, češ, za Margito izvrstno zdravilo; baron je na konju. In res barona ni nič bolelo, ker ga je oštel razljučen Lacinger, pozabil je na kavalirsko čast in bil vesel, da je dosegel svoj namen: Ante mu ni bil več na poti. Ob tetki Teri in pl. Albenijevi si je privoščil o Antetu nekaj žaljivih in podlih dovtipov —, potem pa ni govorila živa duša v tej družbi več o ubeglem plebejcu.

Ali dve srci sta čutili vendar drugače: Margita in Evfrozina. Ta je bila jedina, ki je slučajno vedela natančno za povod, ali omenila ni besedice. Zvedela je stvar slučajno, skoro prisluškaje, in kesala se je, zakaj ni hitela proč od tistega kota, zakaj je obsedela kot pribita in poslušala. Da, sama si je izbijala to misel iz glave, in niti sama ni hotela vedeti, in kadar koli ji je vstal pravi vzrok pred dušo, vselej se ga

je ustrašila, a vselej sklenila, da bo molčala kot zid in ne črhnila besedice nikomur — celó Margiti ne, dasi bi bilo zanje morda dobro. Ne, nikoli ni prisluškovala, nikoli opravljala, in sedaj pred smrtjo tudi ne sme, ne, neče nikakor. Pokopala je tajnost, o kateri so molčali baron, Adolf in stric, pokopala na dnu srca in na ta grob sadila in trosila cvetje vročih, pobožnih vzdihov.

Margito je zadela ta novica nenavadno. Nikdar ni čutila še kaj takega. Celo dopoldne je slonela pri oknu in gledala po cesti, koder se je peljal Ante. Pričela je vezti, brati: nič, pa nič. Kar ljubilo se ji ni in ni se ji dalo, ter zopet je gledala pod sivo nebo in na blatno cesto. Pričela je premišljevati, zakaj bi ji bilo hudo? Saj ga ni žalila, saj je ne veže ž njim nobena vez, nobena obljuba — ne sorodstvo, ne plemstvo, nič, kar nič. Ali vse zastonj. Razum ji je mikroskopsko drobno podal razloge, da je vsaka žalost, tudi najmanjša sentimentalna misel nanj ne utemeljena, nepotrebna, da, kar mučna: toda razum v trenutku ne zmaga srca. Čutila je za Anteta nekaj, čemur ni vedela ne izraza ne vzroka, vedela je samo toliko, da čuti, gorko čuti nekaj, da je to resnica in da si tega ne more iztrgati iz srca in da bi rada še jedenkrat govorila ž njim, govorila povsem navadno, voščila samo dobro jutro in potem bi se lahko poslovila in ga celó pozabila; tako pa ne more — ne more.

Popoldne je deževalo. Gospodje so tarokirali, dame pa ob beli kavi govorile — čudno — o vremenu.

XV.

Malenkost vpliva včasih na bolnika, da se okrene bolezen na boljšanje ali na hujšanje. Domišljija igra veliko ulogo in ž njo vred rahla čuvstvenost.

Vreme se ni hotelo ustanoviti. Deževalo je v jednomer, noči so bile hladne, dan se je krčil kar skokoma, ker ni bilo jasnega neba. Po gorah je padal sneg, letovičarje je zeblo in jezno so se zavijali v plede in ogrtače, gledali barometer, nervozno trkali na srebrno cevko, a za las se ni ganilo

srebro. Kot pribito je stalo nizko. Mnogo jih je pobralo kovčege, zaboje, košare in škatle ter se hitro poslovilo in odjadrilo kot selivke v kratkočasna in elegantna mestna stanovanja. Drugi so pa trdovratno čakali, da užijejo pred odhodom še jasen dan in se dobre volje vrnejo, kakor so bili dobre volje prišli.

Teti Evfrozini se je bolezen nenadno shujšala. „Vreme, vreme“, so trdili vsi sorodniki in znanci letovičarji ter se nekam plašno pogovarjali o katastrofi, katere so se vsi najbolj bali, kakor bi ne vedeli, da vsakoga življenje ni nič drugega kot krajša ali daljša bolezen, katera se pri vsakem brez izjeme zvrši s smrtjo. Lotar je seveda moral napraviti par frivolnih opazk, ki so bile le koncem jezika, in za katera je dobil tudi od Adolfa pošten ukor. Dasi mu je bil Adolf zvest družo, vendar kri ni voda. Evfrozina mu je bila teta, in nemilo ga je grabila misel: sorodnica je na smrtni postelji in smrt, ta je bila pač največje gorje zanj, in zato si je kratko in malo prepovedal vsako opombo šaljive vsebine. Če je trpela sorodnica, trpela je tudi njegova kri.

Margita je mnogo sedela ob postelji in ljubkovaje roko Evfrozini ponavljala: „Tetka, mila tetka moja, ti ne smeš umreti!“ Hodila je v domačo kapelico, molila trenutek pred oltarjem, šla zopet na vrt obiskat sv. Antona, a tudi tam ni dolgo strpela, šla je po vrtu nazaj, izpraševala sestre in prednico, kako je Evfrozini. Odgovarjale in tolažile so jo vse prijazno, ljubeznivo, a bile tako mirne, opravljale svoja dela z isto mrzlo natančnostjo, da jih Margita ni mogla umeti in so se ji zdele kar naravnost krute. Gospe so hodile često popraševati o stanju bolnice, kimala z glavami, milovale siroto, vzdihovale, potem se pa zopet vračale in bile stare spletkarice in ugibale celo, no, če umrje — kaj pa hoče? — bo vsaj rešena tega dolgočasnega samostanskega življenja. Ljubezni, gorke ljubezni do nje ni čutila nobena, saj je bila Evfrozina zanje mrtva stvar že davno, ko je oblekla redovno obleko; teti Teri je bilo celo nekam prijetno, češ, če pade še ta jez,

potem je Margita Lotarjeva. Zato so tudi skrbele, da je bila Margita čim največ v njihovi družbi.

„Ubogo dete, kako se žalosti, sirotka! Oh, kako blago srce ima Margita, kako mehko! Ne smeš, kar ne smeš k bolnici. Od žalosti nam lahko zboliš, in Evfrozina bi težko umrla, ko bi te videla, da tako žaluješ. Le pri nas bodi, mila dušica, pogledj barona, ves pobit je zaradi tebe! On trpi in čuti s teboj, le okleni se ga, potolaži te najbolje.“

Tako so govorile Margiti, tiščale vedno vanjo in jo vedrile in motile, da je res živela v neki megleni omami in je pozabljala, kako se ji trga srce od srca, katero jedino jo je doslej ljubilo istinito, globoko, nesamopridno. Ali v resnici so se vrlo malo bale za Margitino zdravje, ampak bale so se kakega resnega in treznega nauka iz ust bolnice, ki bi prav zato, ker bi bil poslednji, najizdatneje vplival na mehko dušo Margitino.

Mrak je legal zgodaj na zemljo, pust, siv mrak. Solnce ni zahajalo v rdeči zarji; za motnimi oblačnimi kopami je tonila njegova luč. Dolge sence niso padale z gor, le megle so se vlačile ob vodah in se plazile po gorskih bokih kakor smrtni strahovi. Zvonček v grajskem stolpiču je zaklenkal silno otožno, jokavo; čutil je, da je izpod teh mrzlih meglá planila ledena smrt v grajščino in mirno obstala z dvignjeno koso ob postelji sestre Evfrozine.

V snažni sobi je stala postelja z vzglavjem pri zidu, nožna končnica je bila obrnjena po sobi. Nad glavo na zidu je viselo leseno veliko razpelo, nad vrati je nihala ura svojo večno pesem: Vsikdar, nikdar, nikdar, vsikdar! Krog postelje so klečale sestre usmiljenke, z lučmi in molki v rokah. Snegobela široka pokrivala so se gibala in tresla majhno, majhno, kot bi prožil njih konce udarec srca, katero je bilo in se topilo v šepetajoči molitvi.

Evfrozina je ležala na smrtni postelji, bela kot lilija, držala se na smeh kot jutranja zarja. Usehle roke so pobledele še bolj in snegobela odeja, na kateri sta

sklenjeni roki držali svečo in križ, je temnela pred to prozorno belino. Po vsej sobi je vladal mir, širilo se blaženstvo, kot bi duhovi pahljali s perutmi nebeški balzam nad vso to družino. Tu ni bilo nereda, ne vzdihov, ne obupnih lic, ne brezizraznih očij; ni bilo bojazni, ne trepeta —; vladal je oni mir, za kateri zastonj preploveš morje, zastonj si razhodiš nogi, izmučiš roki — zastonj sezidaš gradove, nagromadiš zlatov — zastonj, tega mirú ne dobiš v celem svetu, to je bil mir drugega sveta, bil je pax Christi.

Bolnica je odprla oči. Iz njih je odsevala nekaljena luč; niso bile zbegane, ne kalne, ne boječe. Bile so te oči kakor tiste, ki so zrle uprav kar najlepši prizor in se še smehljajo, dasi je izginila čarobna prikazen. Evfrozina je izkušala dvigniti glavo. Prednica Gabrijela ji je pomagala. Odprla je na smeh se držeče ustnice, po sobi je zanihal slaboten, a ne tresoč se glas, kot bi govoril nekdo z onega sveta. Evfrozina je prosila milo in prisrčno vse sestre odpuščanja, priporočila se v molitev in vzela slovo. Zadnja beseda ji je umrla na ustnicah, glava je omagala, prednica jo je položila nazaj na belo vzglavje. Obležala je mirno na belem prtju, kot bi odtrgal cvet in ga spustil na belo zaveso.

Vrata so se odprla; prišel je duhovnik v črnem talarju, širokorokavnem roketu in srebrnim škropilom v roki. Obraz mu je bil koščen, nos orlov, čelo visoko — izraz slovesno resen. Pokropil je bolnico, blagoslovil sobo, potem pa pokleknil in molil. Smrtni boj se je pričel, tisti boj, ko drgeče telo bolnikovo, ko drsi na postelji, ko se oko suče, in iščejo prsti pomoči, bilke, da bi se še oprijeli in obdržali v življenju, ko teče grenka solza iz plašnega očesa, ne, ta boj ni bil grenki smrtni boj, to je bilo umiranje nedolžnega deteta, to je bilo slovo neveste,

predno zleti v objem svojemu ženinu; tako se poslavlja smehljajoča zarja od belih lednikov, tako mirno tone solnce v morskih valovih sredi oceana.

„Smrt mi je dobiček“, ponovila je Evfrozina z zadnjo močjo za duhovnikom, prednica Gabrijela ji je zatisnila oči in rekla:

„V večnosti je, počivaj v miru!“ Duhovnik je obmolknil, po sobi je zavlada tajna tihota, pod oknom je zašumelo listje, duša je dobila mir.

Duhovnik je odšel resno zamišljen. Sedel je doma v naslonjač, podprl si glavo in ponavljal: Ecce, ecce, quomodo moritur iustus!

Evfrozina je ležala na mrtvaškem odru. Ljudstvo jo je hodilo kropit in molit za pokoj njene duše in gledat in zopet gledat odsev blaženega mirú, ki je bil razlit kot skrivnostna luč po mrtvem obrazu.

Margita je žalovala, in hodili so k njej letovičarji, vsi v tisti mrzli, črni formelni obleki, vsi z istimi frazami, vsi z istimi obrazi zunanjega sočutja, izrekli ji so žalje in jo tolažili, pa zopet takisto ledeno odhajali, zavedajoč se ponosno, da so zvršili mrzlo dolžnost. In Margita se jim je zahvaljevala in občudovala njihov trud in ljubeznivost, sprejemala jih in odpuščala, a njeno srce, ki je trpelo in krvavelo, je ostalo brez leka, brez zdravnika — bilo je bolno, tako silno bolno.

Pokopali so Evfrozino na domače pokopališče, na katerem je že spalo dokaj žrtev ljubezni do bližnjega. Na vzglavje groba so prislonili belo marmorno ploščico, na katero je vdolbel klesar križec, dan in letnico rojstva in smrti. In pod skromnim grobom brez piramide in obeliska, brez mavzoleja in epitafija, brez cipres in tuj sniva prah plemenitega srca sanje pravičnega. (Dalje.)

Roža in trn.

(Slika iz naroda. — Spisal *Fr. Vrhovski.*)

I.

Ti prešmentana ljubezen,
kaj 'ma v sebi za 'no moč!
Vun iz glav'ce bi jo spravil,
al' iz srca ni mogoč!

Národna.

V podružni cerkvi sv. Vida, tik pod vrhom Pohorske planine, na južni strani, se praznuje danes „lepa nedelja“. Ta je navadno vsako leto prva nedelja po godu cerkvenega patrona. Ljudje prihajajo sem posamezno ali v trumah, dostikrat tudi v procesijah. Tako se jih nabere na zeleni grič vse polno, da jim je cerkev že od jutra pretesna. Mnoge vabi semkaj, zlasti ob lepem vremenu, krasni razgled skoro čez polovico štajerske dežele, mnoge vabi zopet prijazna zabava.

Danes je kakor nalašč prav prijetno vreme. Že v jutru je bilo jasno; le po dolinah je nekoliko postajala megla in napovedovala lep dan. Tako so si govorili ljudje, ki so od vseh strani lezli na prijazni grič, da naposled vse mrgoli okoli cerkve in ob šotorih kramarjev. Zlasti je gneča okoli košev s češnjami tam pred vrati cerkve; jednako so ljudje prav glasni na skednju, niže pod gričem, kjer krčmari stari Kveder. „Ako zadene sv. Vid na lepo vreme“, tako govori mož, „tedaj se ogleda Bog na mene!“ Starikavi mož v belem predpasniku se brzo suče med ljudmi.

Solnce je začelo pripekati, na skednju pa se čim dalje bolj gnete ljudij, dasi je v cerkvi že služba božja. „Kaj bi silili med to gnečo“, tako nekateri govoré, „saj v cerkev itak ni mogoče priti.“ Tako se pač tolažijo in popivajo.

„Dober dan, oče Kveder!“ pozdravi našega natakarja mladenič, star kakih štiriindvajset let, srednje postave, bolj zagorelega obraza. Obleka mu kaže, da je iz imovite hiše, smotka v ustih in mogočen krivec

za klobukom pa razodevata, da se fant rad ponaša.

„Bog daj!“ odvrne Kveder naglo. „O, lej ga, si pa tudi ti prišel nas obiskat? Lepo je to, lepo! Kaj pa kaj oče, ali so zdravi, ali so morda tudi oni danes tukaj?“

„Ne, danes so ostali doma skoro sami za variha. Pa so tudi precèj betežni, da težko lezejo v klanec. Zato smo pa drugi šli od doma.“

„Ej, oče se bojé menda za ‚mačka‘“, dostavi jeden pivcev. „Ná, Luka, pij!“

„Prav delajo“, pristavi Kveder, „saj bodeš potem ti veliko dobil. Pa — ali si sam, ali vas je več? Tu je še nekaj prostora, in dobimo ga še več, če treba. Ali ga bomo bokal ali polič?“

„Za sedaj samo maselc, pozneje nas pride morda več, in ga bomo tedaj bolj stiskali.“ Rekši kmalu izpije in z besedami: „Moram iti iskat družbe; nekaj prostora — bolj v strani kje — mi prihranite!“ se poslovi in pomeša med ljudi na griču.

„Ta se bo danes še ponašal“, začnó pivci med seboj.

„Ako se le ne bodo topli“, dostavi drugi. „Ta Luka navadno prvi začne, pa jih dostikrat tudi dobi.“

„Sedaj baje lazi za Golobovo Anico. Pa bi bila res neumna, ko bi ga hotela. Čeprav bi imel tako vrečo denarjev, kot je on sam velik, ne bi ga hotela za moža!“ Tako govorič Grmova Katica, ki je danes za natakario.

Govorica ta je veljala Luku, sinu bogatega kmeta iz vasi Strug, doli ob potoku. Stari Trpotec je bil znan kot imovit kmet in gospodar, pa tudi silen skopuh. Tembolj pa je mladi Luka rad popival in zapravljaj. „Staremu so dali pri rojstvu v roke — grablje“, tako so o Trpotcu govorili ljudje, „mlademu pa — vile! Kar bo stari nagrabil, to

bo mladi raztrosil.“ Trpotec je bil že veliko let vdovec; žena mu je umrla, kakor so govorili, zaradi žalosti in jeze, katero je uživala večkrat kakor jed.

Tega vsega so se ljudje spomnili, ko je Luka odšel s skednja. Bili so mu večinoma neprijazni, ker se je rad bahato nosil pa tudi skoro z vsakim iskal prepira. Bil je malone na vsakem plesišču, kjer je med fanti zbadal in dražil.

Med tem pa traja služba božja. Mnogo ljudij je zunaj cerkve gologlavih in v molitev zamišljenih. Tam pri vratih sloni mladenič zale postave. Na priprosti pa čedni suknji ima rdeč šopek, kar je v tem kraju znamenje, da je dotični potrjen v vojake. Nekateri se s tem baha, a naš Logarjev Janez je videti otožen in pobit.

Toži se mu že naprej, kako težko bo od doma na tujem, kako bo brez dobrih staršev, kako oni brez njega, kako bo s posestvom in kako bo ž — njo —. V misel mu prihaja podoba sosedove hčerke, brhke Golobove Anice. Ž njo sta rastla kot otroka, vedno se rada imela in v poznejših njunih letih sta že stara dva sklenila to prijateljstvo združiti v zakon. In sedaj ta nezgoda, da mora iti od doma za cela tri leta! Kaj se lahko doma zgodi med tem časom! Anico jih bo gotovo mnogo snubilo: kdo vé, če mu je ne odtegnejo? Navrh tega je zadnji čas celó slišal, da lazi za njo bogati Trpotčev Luka. „Bog vedi, kako se še vse izide?“

V takih skrbah se je Janez danes napotil k bližnji cerkvi sv. Vida, da ondi Bogu potoži svoje skrbi. Kakor je že v jutru zvedel, šla je gori med drugimi tudi — Anica, a on je ni videl med potjo, niti pri cerkvi.

Ko mine opravilo, vsujejo se ljudje na „sejm“ med šotore kramarjev in sladčičarjev. Mnogo se jih utabori tudi pri Kvedru, kjer je čim dalje živahnejše gibanje. Drugi pa lezejo po raznih stezah in potih na vse kraje domov. Tudi naš Janez jo mahne po bližnjici mimo Kvedrovega skednja, ker ni bil navajen pijančevanja. Ravno, ko jo zavije mimo ogla, zahrešči harmonika in nekdo glasno zakliče:

„Hej, Anica, midva greva prva plesat!“
Janez se ozre radoveden in — obledi!
Trpotčev Luka namreč vleče — Anico na ples. Ta se sicer brani, a nič ne pomaga to. Nato začnó v obilnem številu rajati, da se je hrušč daleč slišal.

Ko je to videl, potrlo je rahločutnega Janeza tako, da je kar urno zavil med šotori in ljudmi dalje naravnost — domov.

II.

Al' ne veš, da prelomila,
Si prisego, al' ne veš?!
Národna.

Hrib sv. Vida je ob vrhu zarastel z gozdom, pol ure hoda niže pa se na solnčnih brdih kar po redu vrsté kmetije. Vsaka skoro ima na senčni strani gozd, na solnčni pa je vse polno njiv, in za malim potokom se raztezajo travniki. Poslopja ima Pohorec najrajši ob vrhu hriba, od koder ogleduje okolico. Ni mu za to, da mora vsako reč vleči domov v klanec; on je tega že od mladih nog navajen.

Med drugimi sta tam dve kmetiji, jedna vštric druge, na sredi pa dela mejo mal potoček. Prva večja tu na strmem brdu je Golobovo, drugi manjši tam pod gozdom na mali ravnici se pa pravi pri Logarju. Obe ležita lepo obrnjeni na vzhodno stran, kamor je tudi odprtega največ sveta, da je razgled prav prijeten.

Tudi v hišah tukaj ni pusto, zlasti ker so ljudje kaj prijazni in gostoljubni. Ako pride kakšna potreba pri jedni hiši, hitro čuti to druga in pomaga, nasprotno pa drugikrat ona vrne. Prepira med seboj pa še svoj živi dan niso poznali.

Gospodarja sta jako različnega značaja, vendar se dobro razumevata. Majhni in suhi Golob je rad šaljiv in dobre volje, med tem ko je nekaj večji in širokopleči Logar bolj malobeseden in tih. Pač pa je mož skrben za delo in gospodarstvo, kar pričajo lepo obdelane njive, skrbno urejena travniščina za potokom, okoli doma pa obilno sadno drevje. Pri Golobu je sadno drevje nekoliko na slabšem, ker je bolj v strmini, pa po-

sestvo je večje, in velik gozd mu je trdna zaslomba. „Kadar prileze slabo leto“, tako pravi Golob, „takrat naj nas pa gozd preživi!“

Pri Logarju je bila danes stara dekla Urša sama doma, ker gospodarjema se ni zdelo varno pustiti dom brez variha. Tudi za južino je bilo poskrbeti, kar je ob nedeljah zadelo po navadi Uršo. Ženska je bila skrbna in poštena, da so ji lahko vse zaupali.

Polagoma je pripravila, kar je bilo treba za južino. Na ognjišču je zakurila za dobre pol ure pozneje kakor drugikrat. „Proščenje je danes“, tako je govorila sama sebi, „ne bo tako hitro minulo in ne mudi se tako silno.“

Med tem je prignal pastir živino domov.

„Jožek, le koj hitro priveži in zapri živino, pa se preobleci: lahko prideš še k maši gori! Saj moreš malokdaj v cerkev, le ne zamudi! Tu popij malo mleka; kruh, ako si lačen, lahko gredé poješ. Le podvizaj se, saj si priden!“

Pastir je slušal rad, kakor vselej, zlasti ker ga je Urša še hvalila in pa ker je bil ta dan pri sv. Vidu sejem. Kmalu je bil v svoji „najboljši koči“, pa jo je mahal gori po brdu.

Urša je potem počasi kuhala, poslušala lepo zvonjenje in molila. „Sedaj je pridigi odzvonil, čez jedno uro bo maša minula. Ej, ta ječmenček je itak že mehek in pa okusen bo danes, ker se v njem kuha rilec. Zraven napravimo solato, pa bo južina, da bi jo sami angelci jedli.“ Malo je še pomešala drva in zopet začela moliti.

Ko pa je zazvonilo poldan, je hitela Urša solato prat, potem šla krave mlest in nato je izdevala južino. „Naj bo pripravljeno, da če kdo pride domov lačen, ne bo čakal. E, pa danes jih itak ne bo kmalu; sejem je in morda še godba kje: tega se ta radovedni svet ne more nagledati.“

Ni več dolgo govorila Urša tako s seboj, ko pride po rebri navzdol — Janez.

„Ali je že minulo? Pa je šele ravno poldne odzvonilo! Lej, kako hitro mine!“

Janez ni odgovarjal Urši, temveč je šel v hišo, razpravil se iz pražnje v domačo obleko, nato pa odšel iz sobe skoz kuhinjo.

„Ali drugi že kaj kmalu pridejo? Lahko bi vkup jedli. Daleč kam le ne hodi; južina je pripravljena!“

Janez odvrne, da nanj ni treba čakati z južino, niti ga klicati, ter jo brž zavije na — svisli.

Hotel je biti sam, da bi brez motenja razmišljal o svojem tužnem položaju. Dozdevna nezvestoba njegove ljubljenske mu ni dala pokoja. Misel se mu je urivala, da bi zapustil dom in ta kraj, pa vse pozabil, tudi njo. To bi bilo njegovo maščevanje za — Anico, ki bi potem gotovo — jokala za njim. Ob tej misli so stopile tudi Janezu solze v oči.

Čez nekoliko časa pa je začel misliti naspotno. „Kdo ve, morda pa ona ni toliko kriva vsega; morda jo le siloma vlačijo ta ošabni Luka, pa mu bo kmalu ušla domov.“

Takšne misli so mu rojile po glavi, polne ljubezni in maščevanja, otožnosti in pomilovanja.

Hotel je zaspiti v kupu sena, da bi odgnal nemir, a ni mogel. Radovednost ga je prijela, kdaj in s kom bo danes šla Anica domov. Spomnil se je, da izpod strešne line lahko opazuje gori na reber, kjer vodi glavna pot s hriba v vas, od te se pa loči stranska prav blizu Logarja tje proti Golobu. Od tukaj je hotel opazovati mimoidoče „romarje“, češ da se prepriča o svoji sumnji.

Minula je dobra ura med opazovanjem. Šlo je mnogo ljudij s hriba, največ po poti v vas, nekaj pa tudi po stranski mimo Logarja. Vse je bistro pregledal Janez, a Anice le še ni bilo.

Zdajci zapazi gori pod gozdom dve ženski in jednega moškega. Kmalu spozna po krivcu za klobukom Luko, po rdeče pisanem robcu pa Anico. Kdo je še ona ženska, tega od daleč ni mogel spoznati.

Janez je bistro opazoval, da bi videl, kako se bodo na razpotju ločili. „Ali mu poda roko, ali kako se neki poslovi?“

Videl je, kako so vsi trije na razpotju postali, in je Luka nekaj govoril. Tedaj si je Anica nekoliko privzdignila krilo in zdrčala po poti navzdol. Luka je še mahal za njo, a ona se ni ozrla nanj. Ta prizor je Janezu olajšal srce in mu rekel, da Anica ne mara za Luka.

Za Anico je počasi šla postarna ženska, katero je kmalu spoznal za Aničino mater. To je Janeza še bolj upokojilo, češ, saj Anica ni bila v slabi družbi.

Vendar neka skrb ga je kakor črv še vedno grizla v prsah in motila, dokler ni naposled res zaspal na senu.

III.

In mi je glih tak' govoril,
kot bi bil slovo jemal.

Národna.

Čez par dnij potem so začeli Logarjevi kositi. Najprej so se lotili dela v Zaloki tam za potokom, ob Golobovi meji. Prav krasno jutro je bilo, ko so začeli „rezati“. Bili so trije: Janez, mali Mihec, ki je veljal za volarja, in pa stari Šimen, Logarjev kočar. Drugi pot sta Janeza ona dva še dohajala, da so se kaj pomenili, danes pa je bil Janez vedno daleč spredaj.

„E, kako se mu pa danes mudi“, je godrnjal Šimen, „saj ne pojde že jutri k vojakom.“

„Pa čez nekaj mesecev bo že!“ odvrne Miha.

„Na to še lahko nekoliko počaka, saj mu ni treba vsega na hip obrniti. Pa on naj še klati, kakor hoče, saj midva sva tako daleč za njim!“

Tlačila ju je, jednega starost, drugega — mladost in oba vkup slabost, zato nista mogla dohajati čilega in močnega Janeza.

Še bolj ju je bilo zato sram, ker so na nasprotni strani tudi kosili Golobovi. „Ti nadležneži vedno opazujejo drugega pri delu“, je godrnjal Šimen, „sam nase pa nobeden ne gleda.“

Ženski sta prinesli zajutrek, od Logarjevih in Golobovih skoro ob jednom. Vsaka

je danes oblečena bolje kakor po navadi; bela predpasnika se jima lepo podajata. „Če teh ni, se seno tudi ne suši“, imajo na Pohorju pregovor.

Tudi imajo ženske ob tej priliki navado prinesiti koscem šopke za klobuke, s čimer se rade kosajo, katera namreč napravi lepšega. Ta navada je menda že izdavna.

Ravno so Logarjevi svojo Zaloko že drugikrat „prekoračili“, po besedah starega Šimna, ko je dospela dekla z zajutrkom.

Utrujeni so se radi vsedli na bližnjo ravnico pod drevje, da se okrepčajo.

Med tem pa je dekla zatikala šopke v Mihčev in Šimnov klobuk. Ko je pa prišla do Janeza, ni našla klobuka. Vprašala ga je, kje ga ima, a on je brzo jedel in nič odgovoril. Klobuk je bil pa skrnil v bližnji goščavi. Dekla je tudi molčala in spravila šopek v jerbas. A Šimen je godrnjal:

„Kakšen je letos ta Janez, kakor bi ga bili s koprivami pobožali! Še šopka neče, zato pa bo dobil kaj drugega. Muhe ima, muhe! Zase naj bi bil kakor rad, a da druge draži, to ni lepo.“

„Jaz mislim“, odgovarjal je Miha, „da ga pač ta vojaščina najbolj jezi. Odkar je potrjen, ni več takšen, kot je bil prej.“

„In pa še nekaj drugega“, pristavil je Šimen, „pa tega sedaj ne povem. O tem se bo šele govorilo.“

Tako sta besedovala, zase Janezova tovariša, ko je bila odšla dekla. Kmalu pa je začelo solnce prigravati. Kosci so pogosto žejni. Zato so jo naši večkrat zavili k studencu pod gozdom, kateri jim je še najbolje pogašal žejo.

Proti poldnevu v silni vročini se napoti tje kaj tudi Janez. Ves moker od truda in dela ni mogel več vztrajati. Ko je prišel do mrzlega studenca, si je domislil, da je bolje prej se ohladiti, nego nemudoma piti, da se ne prehladi in zboli. Omoči si roke, nato se skloni k nizkemu žlebu, da se napije.

Med tem pa ga mahne nekdo po hrbtu. Janez se ozre: Anica je stala za njim.

„Mislila sem, da te prestrašim, pa te menda le nič nisem.“

„Vsaka stvarca me ne ustraši, ne!“ dé ponosno Janez. Iznenadila ga je pa vendar Anica, katera se mu je po navadi prijazno smejala.

Mislil je, da bi zahteval pojasnila o zadnji nedelji, a skoro ni imel poguma, da bi se dotaknil naravnost tega vprašanja. Hotel je pa le priti nekoliko bliže.

„Vi bodete že skoro pokosili, kdaj bodo šele naši!“ omenila je Anica.

„Zaloko imamo danes lahko, pa imamo še doma okoli veliko tega obiranja. A če Bog dá lepo vreme, v štirinajstih dneh bomo gotovi.“

„Kdaj pa še mi, ker nas čaka ‚planina‘!“

„E, kaj ne bi vi, ki imate tako bogatega zeta! Takšnim gotovo ni sile.“

Dekle osupne in se obrne v stran.

„Zeta? Za tega pri nas nič ne vem.“

Ko se obrne proti Janezu, opazi, da Janez nima šopka za klobukom. „Lej ga, lej,

menda si prišel od kakšne sedmine“, opone mu: „Še šopek ti je danes doma ostal!“

„Ker ga mi ni ‚pravi‘ dal! Ta ga je pa obljubil nekomu drugemu. Gori pri sv. Vidu ga je menda v nedeljo — prodal! Anica, ti morda veš kaj o tem?“

Dekle zardi, oči povesi in nekoliko pomolči. Nato odvrne:

„Vem, na koga gre ta govorica, pa Bog vé najbolje vse. On tudi vé, da se ti sedaj jako motiš.“

Nobeden ni prav mogel k besedi, dokler se Anica ni poslovila, rekoč:

„Naj bo vse v božjem imenu! Ko mine nekaj časa, pa bodo vsi ljudje videli, da sem nedolžna. Ako se kdo ob mene spotika, za to nič ne morem, pa tudi ne maram za to. Saj brez tega menda še na svetu ni bilo. Držim se le svojih starišev. Zato se za svoje dobro ime ne bojim. Ti pa z Bogom, Janez!“

Anica je odšla v solzah, on je pa za njo zrl potrt in žalosten.

(Dalje.)

Večer na leskovem listu.

(Spisal D. Klančar.)

Bil je hladen poletni večer.

Dva komarja sta sedela pod grmom na leskovem listu in se pomenkovala o časovnih vprašanjih.

Prvi, Pivček, je bil lepo rejen, imel temno-rdečkast debel trebušček; drugi, Mivček, je bil suh, da se je skoro videlo skozi njegova rebra v prazni želodec. Imel je Mivček danes slabo bero, čeprav se je bil zjutraj zaklel, da pride na večer domov sit, ali pa ga več ne bo.

„To pravim“, pričel je Mivček s slabim, tožnim glasom, „ljudje so dandanes večinoma slabe krvi. Saj imam, hvala Bogu, še vendar nekaj dolg rilec, močan tudi: a kjer sem poskusil, — saj sem naletel na marsikaterega človeka —, povsodi je bila malo prida, kakor voda v kapnicah na Krasu ob najhujši vročini.“

„To že jaz dobro vem“, odvrne mu Pivček, in si gleda temno-rdeči, rejeni trebušček, „zato sem pa že davno sklenil, da ne sedem na nobenega človeka več, in tega tudi res ne storim. Obiskujem rajši konje, krave, bike, teleta, vole, pse, in da to več nese, to je živ dokaz moj trebušček, ki ni baš v najslabši oskrbi. Nevarnost je pa povsodi jednaka, naj te že bikov rep ošine po plečih, ali pa če te sčežani in zmaže dlan človeške roke.“

„To je res; naših pravic nam itak nihče neče priznati“, pristavi velevažno Mivček. Po črevih ga je pa zvijalo, in mislil si je: „Sedaj-le bi pa sedel prvi kravi, ki bi prišla, naravnost na smrček, naj bi še tako hlastala z jezikom po meni. Bolje je s sitim trebuhom umreti, kakor pa z lačnim živeti.“

„No, če boš čakal svojih pravic, potem pa pojdi kar k medvedu pod dren in čakajta skupaj, medved drenovih hrušk, ti pa pravic. Kaj vama bo hasnilo, povejta potem“, nasmeje se Pivček zadovoljen s svojo primero in s svojim svetom.

„Ne smejaj se tako škodoželjno“, zarohni Mivček, „sicer zapodim rilec naravnost v tvoj trebuh in ti izpijem kri iz želodca.“

„No, no, ne deri se tako! Če se danes malo izpostiš, boš imel pa jutri boljši tek“, potolaži ga Pivček. „Povej rajši, kje in kako si bral danes, da imaš želodec tako prazen kakor cigan pipo.“

„Saj sem že rekel, da ljudje v današnjih časih nimajo več krvi po žilah. Toda jaz sem še vedno tako neumen, da rajši sedem na gladko kožo človeško kakor pa na kosmato živalsko. Saj se spominjaš, ko sva šla zjutraj vkup na občinski pašnik. Ti in ostali tovariši ste se zgubili po juncih, kravah in teletih, jaz sem se pa lotil pastirja. Piskal sem mu tako milo v c-duru okoli ušes in nosú z nado, da ga omečim za par minut. Ko sem že mislil, da sem mu dovolj preludeiral, spustil sem se prav na lahko na uho. Pričel sem tipati po žilah, utaknil sem rilec sedaj sem, pa ga zopet pretaknil, in zopet drugam nastavljal — sem in tje, a naletel sem na vse drugo, le na kri ne. No, to mi je bilo pa že odveč. ‚Za božji čas, kak človek pa je to?‘ sem premišljal in zapodil rilec do korenine v uho, naj se zgodi, kar hoče: če se odlomi ali pa odtrga, do krvi se mora priti. Ali krvi nisem dosegel, pač pa je pastir udaril z roko po ušesu in po meni. Stemnilo se mi je pred očmi. — Koliko časa sem ležal brez sape v travi, ne vem. Ko sem se zdramil, spravljal sem si s silo ves dogodek v spomin, ob enem pa gledal po sebi, kje me kaj boli. Hvala Bogu, rilec je bil drugače čisto cel, samo na koncu malo ukrivljen. To se že poravnava. Splezal sem na bilko, pastirja in čede ni bilo nikjer. Zletel sem. Letel sem dolgo, a nikjer nič, sama puščava, nobenega človeka, nobenega živinčeta. Kakor sem po želodcu in po solncu sodil, bilo

je okoli poldne. Slednjič sem priletel ves upehan do gozda, ali kako se že imenuje, do parka blizu mesta. Tam sem ugledal, da se v senci po travi valja nekaj gospode. Takoj sem jih parkrat obletel, potem pa brez daljšega uvoda sedel neki blede gospodični na hrbet; bila je zame jako ugodno napravljena, bila je namreč razgaljena bolj, kakor je navada pri spodobnih ljudeh. Z navnega stališča seveda ta stvar ni prav, pa saj veš, da nisem hud moralist. Zato sem prav dosledno sklepal, da bo tukaj obilno krvce zame, ker se kaže toliko mesa. A kako sem se opekel! Ko sem se pritihotapil in zasadil v hrbet svoj rilček, potegnil sem par krepkih požirkov. Tedaj mi je pa bilo mahoma tako slabo v želodcu, da sem kar cepnil na tla. ‚Bog se me usmili‘, sem zaklical, ‚tako nezdravo kri ali pa smrt!‘ Polagoma sem se spravil po koncu, češ, kar tako ne pojdem, in sem sedel drugi gospodični na roko. Bila je rdečelična in zdrava, spodobno oblečena, njena kri mi je jako dišala: a kaj, ko me je takoj zapodila! Sedel sem še na tretjo, četrto: vse so me odgnale. Mislil sem sam pri sebi: ‚Jedni so brezkrvni, drugi brezsrčni. Obletaval sem tudi nekega debelega gospoda, ki se je valjal v travi. Zaletel sem se mu nalašč trikrat v nos, saj sem vedel, da me ne bo pustil; on pa je otepal z roko po meni za življenje in smrt, slednjič pa je zarentačil: ‚Tako nadležen kakor ta komarska sodrga pa ni nihče. Čakajte, vam že pokadim.‘ Zažgal si je smotko in puhnil cele oblake dima vame. Meni pa, ker ne pušim, se je v glavi zvrtilo, in v omedlevici sem priletel do bližnjega grma, kjer sem padel v travo. Ležal sem tam ves omamljen do večera in se slednjič, ko sem si opomogel, napotil domov. Taka je bila moja bira današnjega dne.“

„Moja pot je bila pa bolj jednostavna“, je začel Pivček. „Ko sva prišla zjutraj na občinski pašnik, sedel sem neki kravi na vime in nisem odletel preje, nego sem se tako napil, kakor me sedaj vidiš. Tu ležim že ves dan.“ To je bila kratka povest sitega Pivčka.

Od daleč se je čulo petje hripavo in pijano:

Bog nam živi vse krčmarje,
tega vinca gospodarje.

Prihajalo je vedno bliže in glasneje.

„Sedaj pa prihaja brencelj Polovnjak domov. Menda je bil na svatbi, ker je tako glasen“, opomni Pivček.

Tako je bilo. V istem trenutku je pribrenčal brencelj in se vsedel na list poleg komarjev.

„Komaj sem prikolovratil domov. Glava mi je težka in perutnice so me komaj prinesle. To vam je bilo kosilo! No, takega pa še ne“, brencelj se je obliznil okrog ust in prikimal z glavo.

„Pa bi bil kaj s seboj prinesel tukaj-le za sestradanega Mivčka“, opomni Pivček.

„Kje pa imaš tovariša brencelja Čebra?“ vpraša Mivček in jezno pogleda sitega Pivčka.

„No, tega ne bojete videli več. Njegovo mlado, nadepolno življenje je končano. Zato sem se od žalosti tako napil.“

„Kaj praviš?“ se začudita Pivček in Mivček oba h krati.

„V miru počivaj! Življenje naše je kaplja na veji; jedna sapica, pa je po njem.“

Zjutraj je letel še čvrst in zdrav z menoj na pašo. Naletela sva na voznika, ki je peljal s par konji moko v mesto. Videla sva, da sta konjiča dobro rejena, in sedla sva belcu ob vampu na kožo, kamor ni mogel doseči z repom. Že sva bila ubrala vsak jedno žilo in polagoma srkala. Komaj sva posrkala kake pol kapljice, ko se voz ustavi. Belca je moralo malo srbeti, sunil je z zadnjo nogo v trebuh in zbil oba na tla. Meni se ni nič zgodilo, tovariš pa je obležal vznak v prahu. „Ali ti je slabo?“ ga vprašam in potipljem za žilo. „O nič, le pusti me, da se malo oddahnem; možgane sem si malo pretresel“, mi odvrne in se postavi na noge. Stala sva nekaj časa. Nesreča pa, kakor vesta, nikdar ne pride samo jedna, temveč takoj ji sledi še druga. Mene je vedno nekaj skrbelo, a nisem vedel, kaj. Voz se je zopet pomaknil in sedaj je prišla druga nesreča, večja kakor prva. Tovariš je ležal baš v kolesnici, in predno se je dobro zavedel,

kako nevaren je njegov položaj, že ga je držalo kolo, rebra so pokala. Hotel sem ga potegniti izpod kolesa, a prepozno je bilo. Na mestu, kjer je stal pred kratkim tovariš čil, zdrav, samo z nekoliko pretresenimi možgani, bila je sedaj neka lisa, v kateri bi nihče ne spoznal brencelja. Taka je naša usoda. Danes meni, jutri tebi. Jaz sem nato odletel z mesta žalosti in nesreče.“

„Nesrečni Čeber!“ tako sta izrekla Mivček in Pivček svoje sožalje.

„A kje si se ga tako nalezel?“ popraša zvedavo Pivček. „Saj na belcu je bilo le pol kaplje!“

„No, jaz sem imel potem srečo“, prične zopet brencelj Polovnjak. „Letel sem naprej in mislil: Sedaj pojdem v nevarnost in smrt, saj samemu mi itak ni živeti. Priletel sem do gostilne. Pred hišo ob kameniti mizi v kostanjevi senci je sedel debel gospod. Mizo je imel obloženo z jedili in pijačami, katere je zmetaval in vlival v svoj obširni trebuh, ki ni bil nič manji kakor belčev. Gledal sem ga in mu zavidal izvrstni tek. Malo stran od mene je stal cel roj muh, ki so prežale na slanino in potvico na krožnikih. Jaz sem jih silil, naj sedejo po krožnikih, ker bo sicer mož vse sam pogoltal. Toda niso si upale, ker je imel dedec muhavnik poleg sebe na mizi. Ko je po večjem izpraznil krožnike, naslonil se je na stolovo naslonjalo in zadovoljno gledal predse. Tedaj sem ga vzel na muho. Skominalo me je po njegovi krvi. To vam je imel rdeče lice, rdeč nos — vse rdeče, da je kar žarelo in mi je jemalo vid. Mislil sem si: Če bi jaz dobil nekaj te rdečmodre krvi, ne menjam s cesarjem! Tako me je mamilo, da nazadnje nisem videl sploh drugega nič kakor rdečo polno luno moževo.“

Včasih se tudi nam sreča malo nasmehlja in to je naredila meni danes.

Gospod je zaspal.

No sedaj, če mu ne grem na nos, sem prava muha. Mislil — storil. Načel sem svetlo kožo, potegnil in pil tako, kar je le moglo vame. Ko sem se že jedenkrat nalil do vrha, sem še nekoliko posedel na nosu in premišljal: Ko bi bil jaz sedaj-le velblod in bi

imel še jeden želodec za vodo, to bi ga napolnil, pa ne z vodo! Ko bi bil moj tovariš še živ, tudi on bi bil lahko dobil svoj delež. Pa to vam je vse kaj drugega: kri izpod take kože in izpod blede kože. Razlika vam je taka, kakor med šampanjcem in dolenskim cvičkom. Ko sem odletel, sem premišljal: Ko bi hodil jaz dostikrat tako v goste, vzel bi obrazu kmalu rdeče-modro barvo.“

Lačni Mivček je ob tej povesti komaj požiral sline.

K njim sta prisedli tudi dve muhi, ki sta do sedaj-le od strani poslušali.

„Naš sovražnik je človek“, prične jedna. „Danes sem čula praviti, da je neki človek kupil steklene posode, katere je napolnil s pivom in postavil na mizo. Muhe so mislile, da je to nalašč pripravljeno zanje, in so kar

Pred Jafo na morju.

trumoma drle v tiste posode pit; a niti jedna ni našla več poti iz steklenice: potonilo jih je čez dva tisoč isti dan. — Ko so zvedele druge muhe, poslale so deputacijo peterih muh k človeku, ki so zahtevale, naj odpravi te posode. O, pa on jih ni poslušal, temveč pograbil je pobijačo in po vseh na jeden mah udaril, da niti jedna ni živa odletela.“

Brencelj ni poslušal blebetave muhe, temveč je že krepko smrčal. Pivček je tudi

dremal. Mivčku pa ni šel iz glave lepi obraz, o katerem je pravil brencelj.

Vse je utihnilo na leskovem listu in sladki sen je zatisnil vsem oči do jutranje zore.

Ko se je zdanilo, odpravili so se vsi na odhod.

Lačni Mivček je izpregovoril:

„Držimo se gesla: Ako pridem, pridem sit, ali me pa več ne bo.“

Odleteli so vsi. Zvečer pa niti jeden ni prišel spat na leskov list.

Občutljivcu.

Onemil si sred govorice,
razpalila kri ti je lice,
ko nekdo besedico žali
v nedolžni ti rekel je šali.

„Gospôda —!“ Ni dalo ti dalje,
spet gôvor in dih ti zastal je.
„Gospôda, ta pes naj me blati?“
Zaklel si, izginil med vrati.

Med vrbami sredi ravnice
v potoku šumljajo vodice;
čuj, bésni prijatelj, tje kreni
in kamen tam v strugo zaženi!

Če jasni vstrepečejo vali,
dno čisto v vodâh se zrcali;
tako pa bo sodba ti druga,
če kalna razplavi se struga.

Jožef Volc.

Mlaj.

Sred vasi
pa mlaj stoji
visok in slok.

Kaj je mar
mu solnčni žar
z nebá višav?

Mlaj-mrlič
ne čuje nič
že teden dni.

Včasih le
na vrh zmaje
z gorovja dih.

Vrh sahnec
na vek mu več
ne bo zelen.

Mlaj-mrlič
ne čuti nič
že teden dni . . .

Jok, pokop . . .
Pogrebcev trop
glasnó ihti.

Gôzdnih vil
pozdravek mil
mu nosi v dol.

Kaj mu zdaj
razcveli gaj
ob vznožju mar?

Zbor pojoč
še pozno v noč
bedí pod njim.

Mlaj-mrlič
ne vidi nič
že teden dni.

Aj, šušti
nekdanjih dni
povest takrat . . .

Jožef Volc.

Večer.

Nad mano šepet dreves
škrtanje čričkov vmes,
in hrostov brenčanje,
kobilic cvrčanje,
komarjev pivpikanje
in čukov skovikanje.

Po nebu pa mesec veslari
v rudečem kolobari
ter mene gleda v travi,
pa to-le mi pravi:
„Ahá, revni zemlje ti sine,
kaj ljubi se ti moje zlatnine?“

A jezen mu jaz prerekam:
„Pred zlatom nikdar ne poklekam!
Zakaj, kjer je dosti zlata,
prebito je tam malo duha.
Zato imam rajši po žepih sušo
kot puhlo in prazno dušo.“

F. S. Finžgar.

Šime Ljubić, hrvaški zgodovinar.

(Spisal *Ivan Steklasa.*)

Bilo je 1. 1892., ko sem obiskal zadnji-krat prof. Š. Ljubića. Našel sem ga v arheološkem muzeju na Zrinjskem trgu, kjer je bival po navadi malone ves dan med starinskimi zbirkami. Ko mu izročim letnino za „Arheološki Vjestnik“, začne mi razkladati svoje osnove o novih književnih podjetjih. Učeni profesor je govoril o njih s prav mladeniškim ognjem, češ, vse to moram še dovršiti, predno pridem v pokoj. V svojem navdušenju za delo ni mislil na ono poslovico „ars longa, vita brevis“, četudi je bil že takrat skoro sedemdeset let star. Takrat so našega učenjaka najbolj zanimali platneni povoji z neke egipčanske mumije, ki se nahaja v našem muzeju. Dokazano je namreč, da je napis na njih sestavljen v etruškem jeziku in da bi utegnil biti izmed najstarejših spominikov tega jezika. Radi te starine so dohajali v Zagreb glasoviti arheologi celo z Angleškega in si želeli nabaviti ta predmet za svoj muzej. A Š. Ljubić ga je čuval skrbno in imel zaprtega v mizi. Pokazal ga je pa rad vsakomur, kdor ga je obiskal, in ob priliki je govoril vselej ves zavzet o tej starini, kakor more biti le učenjak, ki živi samo znanosti. „In kako važna je ta sicer sama na sebi neznatna stvar za naš muzej“, je rekel profesor Š. Ljubić, „zakaj k nam dohajajo radi nje veliki učenjaki in si ob tem ogledajo tudi še ostale zbirke našega muzeja. In prav to je za nas dobro, ker ti možje po navadi vse opišejo v svojih časopisih in tako nas pokažejo tujemu svetu.“ In prav je mislil učeni profesor, saj ima zagrebški arheološki muzej zares tako znamenite zbirke, da se jim čudi vsakdo, ki ga proučuje. Pa velik del teh predmetov je zbral in uredil sam Š. Ljubić, kateremu hrvaški narod ne bo mogel izkazati nikdar dovolj zahvale za trud, ki ga je imel pri tem poslu.

Pa kaj se je zgodilo še istega leta? Tedanji predstojnik za bogočastje in uk z našim Š. Ljubićem ni bil zadovoljen. Hotel je brez vsake potrebe preosnovati tudi arheološki muzej z novimi silami, katerim se je imel umakniti naš zaslužni starina. Arheolog Š. Ljubić, znan vsemu učenemu svetu, ni bil po mnenju modernih duševnih pritlikavcev nič več sposoben, da bi upravljal muzej, katerega je on osnoval in uredil na čast svojo in naroda hrvaškega. Š. Ljubić je moral v pokoj. Zapustil je Zagreb in šel v svoj rojstveni kraj na otok Hvar, kjer si je v Starem Gradu uredil lepo stanovanje že pred več leti, a v zadnjem času tudi lepo kapelico za svoje zadnje prebivališče. Tukaj na krasnem morskem bregu je živel zadnja leta ne v miru, marveč v poslu, od katerega se ni mogel ločiti do zadnjih trenutkov. O njem se more reči, da je umrl s peresom v roki.

Šime Ljubić se je narodil dné 24. velikega travna l. 1824. v Starem Gradu na otoku Hvaru. Oče mu je bil Peter in mati je bila Polona iz rodovine Skuteri. Rodovina Ljubićeva spada med najstarejše plemiške rodovine hrvaške v Bosni, od koder se je preselila že za patarenskih nemirov na Hrvaško. Že v 14. veku je zadobila ta rodovina državljanstvo republike beneške, in diplomo hrvaškega plemstva jim je potrdil cesar Maksimilijan II. l. 1568. Vkljub temu uglednemu rodu je bil Šime Ljubić po svojih nazorih pravi demokrat.

Prve šole je dovršil v svojem rodnem mestu; gimnazijo, filozofijo (7. in 8. razred) in bogoslovje pa nekaj v Dubrovniku in Spletu, večji del pa v Zadru. Izvolil si je duhovski stan in pel novo mašo 2. svečana l. 1847.; precej potem je postal duhovni pomočnik v svojem rodnem mestu. Šime Ljubić je še kot gimnazijec zložil več pesmij, izmed ka-

terih so bile nekatere tiskane, a v filozofiji je sestavljal cele drame po vzoru pesnika Alfieriya, katerega je znal skoro vsega na pamet. Takrat se je začel baviti tudi z glasbo in se je v njej tako izuril, da je sestavljal male komade za zabavne sestanke. Š. Ljubić je cenil glasbo še v svoji starosti in prav rad pohajal v umetne glasbene koncerte, pri katerih je kar očitno grajal, če se niso komadi izvajali korektno in točno. V bogoslovju se je bavil posebej z domačo zgodovino in domačim jezikom. Odtlej se je za te študije najbolj zanimal. Za zgodovino ga je navduševal izvrstni dalmatinski arheolog Peter Nisetić, za jezik pa vrli starina Anton Kuzmanić. Še bogoslovec je začel pisati v „Zoro dalmatinsko“ in v „Dalmazio“ razne književne in znanstvene razprave in postal sodelavec pri obeh listih, dokler sta izhajala. Prva znanstvena razprava mu je bila numizmatična, naperjena proti pisatelju Kaporu, ki je trdil, da je cesar Justinian I., rodod Slovan, koval tudi slovenske novce. Ravno takrat je nastal hud prepir po časopisih, kje je stal Pharos, glavno mesto otoka Hvara za grškega in rimskega gospodstva. Jedni so bili mnenja, da je stal na mestu današnjega Hvara, kjer je bila po njihovi trditvi utemeljena tudi škofija. Š. Ljubić pa je s temeljitimi razlogi dokazoval, da Stari Grad stoji na mestu starega Pharosa, in da je današnji Hvar utemeljen šele koncem XIII. veka.

V tem času je izdal Š. Ljubić v Zadru dve razpravi: „Običaji Vlaha u Dalmaciji“ in „Ribanje i ribarsko prigovaranje Petra Hektorovića.“ Peter Hektorović je eden izmed najstarejših pesnikov dalmatinskih z otoka Hvara; s to razpravo je pisatelj želel seznaniti svoje rojake z njegovimi spisi. Znamenito pa je bilo tudi to, da je bil to prvi spis, ki se je tiskal v Dalmaciji z gajico. Radi tega se je imel dolgo boriti z deželno vlado dalmatinsko. Od jednom je začel nabirati narodne pesmi in pregovore, katere je priobčeval v „Zori“. Hotel je izdati 150 narodnih pesmij, zbranih v jedni knjigi. Dobil je že dovoljenje za to od vlade in je knjigo

posvetil Josipu Jelačiću, ki se je bil že takrat proslavil kot polkovnik. Radi nekkih zaprek se vendar ta knjiga ni mogla tiskati. Malo kasneje je zbral in uredil pregovore z razpravo: „O ljubomudrju slavjanskoga jezika.“

Kot duhovni pomočnik v svojem rojstvenem kraju je bil posebno priljubljen med narodom. V tem času je tudi prav marljivo nabiral stare grško-dalmatinske peneze in latinske napise; s tem je položil temelj svoji ogromni zbirki, in se tako čim dalje bolj nagibal k arheološkim študijam. Takrat je prevel na hrvaški in na italijanski jezik tedaj sloveče delo F. G. Eichhoffa: „Povjest jezika in književnosti Slavjana.“ Med tem je nastopilo burno leto 1848. Š. Ljubić je seveda kot narodnjak sodeloval v tem gibanju in pridobil prebivavce otoka Hvara zase. V Starem Gradu je osnoval hrvaško čitalnico, kateri je bil zaščitnik sam ban Josip Jelačić. Radi tega je pretrpel Š. Ljubić mnogo preganjanja, in so ga prestavljali z jedne župnije na drugo. Vse to ga vendar ni odvrnilo od književnega delovanja. Proučeval je svojo veliko zbirko starih penezov in napisal o njih razpravo „Numografija dalmata“, ki je bila priobčena v XI. zvezku arhiva c. kr. dunajske akademije l. 1851., a kmalu za tem v arhivu društva za jugoslov. povest v Zagrebu z naslovom: „Pjenezoslovje dalmatinsko.“

Poleg starinoslovja se je bavil Š. Ljubić posebno rad s književno zgodovino. Plod njegovega raziskovanja je bil obširen rokopis: „Povjest narodne književnosti dalmatinske.“ Vendar pa ni bilo sojeno, da bi bil izšel na svetlo, četudi so ga pohvalili prvi tedanji učenjaki. Ko so ga bili v Zagrebu izcrpali neki književniki, poslali so Ljubiću mesto tiskane knjige le rokopis. Porabil ga je kasneje pri drugem delu.

Vkljub vsem spletkam je Š. Ljubić vendar-le dobil tudi župnijo in se je od tega časa še več bavil s književnostjo. Zbral je gradivo za biografski slovník dalmatinski, s P. Nisetićem in N. Ostoićem pa je razpravljaval neprenehoma o arheoloških vprašanjih. Kako marljiv je bil Š. Ljubić, doka-

zuje tudi to, da je poleg vseh svojih stanovskih opravil že kot duhovni pomočnik in tudi kasneje kot župnik uredil si v svojem stanovanju zasebni zavod za gimnazijske nauke ter sam poučeval v vseh predmetih.

Kmalu pa je uvidel mladi duhovnik, da vse njegove dosedanje književno delovanje ni osnovano na strokovni naobrazbi; želel je temeljitega pouka v svoji stroki. V sv. Nedelji, kjer je župnikoval, tudi ni imel nobenih sredstev za svoje študije. Sklenil je iti v široki svet. To se mu je tudi posrečilo. Ravno takrat je na Dunaju minister Thun osnoval zavod za naobrazbo profesorjev srednjih šol. Ljubić je dobil dopust, da gre na Dunaj. Tukaj je poslušal nekaj časa Miklošiča in napravil izpit iz slavistike za celo gimnazijo. Vendar pa je moral imeti še jeden izpit iz katerega drugega predmeta, če je hotel postati profesor na gimnaziji. Bilo mu je tudi to dovoljeno. Sedaj se je posvetil z vso gorečnostjo zgodovini in marljivo zahajal k predavanju glasovitih profesorjev Aschbacha, Jägerja, Sickela, Eitelbergerja, Simonya i. dr. L. 1857. je prebil izpit iz zgodovine in zemljepisa z izvrstnim uspehom in bil imenovan za učitelja na gimnaziji v Spletu.

Ljubića so že takrat poznali za dobrega arheologa in so ga l. 1856. poslali po nasvetu profesorja Eitelbergerja v Trst, da je tamkaj pomagal dr. Kandlerju nabirati po okolici spominike rimskih naselbin. Kandler mu je poveril vse, kar je odkril v tem času okoli Trsta, in ga napotil v Dalmacijo, kjer se je po njegovi trditvi točneje ohranila pri vseh starinah prava rimska oblika. Umni Ljubić je pa prekosil svojega učitelja, kateremu je prinesel obširen spis o raziskavanju po Dalmaciji. Kandler je kmalu potem umrl, in Ljubićev spis se je izgubil. Vendar mu je ostalo toliko gradiva o starih spominikih dalmatinskih, da je mogla izdati akademija znanostij na Dunaju debel zvezek iz tega gradiva l. 1859. z naslovom: „Studi archeologici sulla Dalmazia.“ Kritika o tem delu je bila prav povoljna, in predsednik društva za raziskavanje in čuvanje starin mu je po-

nudil celó tajništvo pri tem društvu, pa po svetu prijatelja Mussaffija tega ni sprejel, ker je mislil, da bo društvo živelo le malo časa.

Na Dunaju je Š. Ljubić zahajal tudi v tajni dvorski arhiv, kjer je prepisal vsa do takrat neizdana povelja dubrovniška in mnogo drugih prevažnih spominikov jugoslovanske zgodovine. Tudi ta rokopis je potoval v Zagreb, da ga izda društvo za jugoslovansko zgodovino, kar se pa ni zgodilo, temveč so ga le izpisali in komaj povrnili. Nabiral je pa spominike tudi v cesarski knjižnici in jih večinoma prepisoval sam. Tukaj se je seznanil tudi s Teodorjem Mommsenom, kateremu je izročil za porabo svojo bogato zbirko grško-latinskih napisov iz Dalmacije. Arheološke razprave, katere je priobčil v „Bulletinu“ arheološkega društva v Rimu, pribavile so mu čast člana dopisnika tega učenega društva.

Na Dunaju je dovršil tudi delo: „Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia“, katero je izšlo l. 1856. Tudi o tem delu se je izjavila kritika prav povoljno; le neki italijanski list se je norčeval radi ogromnega števila znamenitih Dalmatincev. Proti njemu se je oglasil znameniti Nikolaj Tomaseo, da je branil kot rojen Dalmatinec čast svoje domovine na ta-le način: „Ako se uvaža, kako je tesen prostor, kako je dežela siromašna, kako se ne nahajajo v njej niti šole niti tiskarne; ako se uvaža, da narod nima ilirskih (hrvaških) knjig in je čitateljev le malo, in če še pomislimo, da se nahajata v zemlji dve konfesiji, latinska in grška, in dva alfabeti, latinski in cirilski, ki razdvajata še ono malo čitateljev, in vrh tega še dve narečji, ki se večkrat nalašč razlikujeta: tedaj se mora priznati, da je to, kar so storili Dalmatinci za slovansko književnost, četudi ni mnogo, vendar-le mnogo več, nego so storili Italijani (dalmatinski) poleg toliko milijonov ljudij, poleg tolikega bogastva, poleg tolikih izvodov in prevodov, knjig in podpor za svojo književnost.“ To je bil prav dostojen odgovor vsem klevetnikom Slovanov.

Na Dunaju je Š. Ljubić napisal zanimivo razpravo o jeziki v Dalmaciji. Priobčil jo

je samo deloma v „Oesterr. Blätter für Literatur und Kunst“ l. 1857. Pisal je tudi manjše članke književne, kritične, arheološke in politične za „Glas Dalm.“ in „Osservatore dalmato“. Kot profesor na gimnaziji v Spletu je bil jako delaven v šoli, pa tudi kot član c. kr. centralnega odbora za raziskavanje in čuvanje starih spominikov v Avstriji, a posebno še kot čuvar kr. muzeja spletskega. Nezadovoljen s tedanjimi žalostnimi odnošaji na spletski gimnaziji je deloval neumorno v učiteljskem zboru, da se uredi gimnazija, kakor zahteva ugled takega zavoda. S tem pa se je zameril predpostavljeni oblasti, katera je rovala proti njemu tako dolgo, da je bil slednjič prisiljen, poiskati si pravice na samem Dunaju pri najvišji oblasti. K temu ga je nagovoril sam nadzornik srednjih šol Koren.

L. 1858. je prišel zopet na Dunaj. Ko je čakal tukaj na odlok svoje pritožbe, prejel je neko važno ponudbo, ki je odločila bodočo smer njegovemu življenju. S svojimi učenimi razpravami si je pridobil Ljubić že takrat prav dober glas tudi v višjih krogih. Minister Bach je potreboval ravno tedaj spretnelega zgodovinarja, ki naj bi v beneškem arhivu preiskal vse spise, ki se tičejo onih dveh kosov turškega zemljišča, ki pri Kleku in Sutorini prodirata skoz Dalmacijo do morja. Ljubić je sprejel to ponudbo in šel v Benetke, kjer je bil prideljen ravnatelju tega zavoda kot pomočnik za urejanje najstarejših spominikov tega ogromnega arhiva. Do takrat so ležale najvažnejše listine nedotaknjene in zakopane. Ljubić je prvokrat ž njih stresel morda stoletni prah. Koliko je storil v treh letih svojega službovanja v tem arhivu, živo spričujejo z njegovo lastno roko napisani katalogi skoro vseh listin starejše dobe. Mnogo tega je njegova marljiva roka izkopala in ponudila tujim učenjakom, ki so dohajali semkaj preiskovat prošlost svojih narodov. Posebno je podpiral glaso-

vitega zgodovinarja Romanina, ki je pisal o padu republike (1797—1798). Preskrbel mu je vse izvirne listine za to dobo ter celo sam napisal nekoliko razprav za to delo.

Med tem pa je zbiral gradivo za naročeno delo o Kleku in Sutorinu. Več nego tisoč zvezkov izvirnih depeš je moral pregledati, dokler ni našel, česar je potreboval za svoje delo. Dotično gradivo je obsegalo štiri zvezke listin in jedno knjigo zemljevidov. Za lažje razumevanje je napisal zgodovinski uvod o tem vprašanju. To delo je izročil Ljubić na zahtevo ministra Schmerlinga l. 1861. ministru zunanjih stvari pl. Rechbergu. Za nagrado je dobil 300 gld. in cesarjevo priznanje za trud, ki ga je pokazal pri sestavljanju tega dela. Poleg tega težavnega posla pa je pisal Ljubić še druge razprave po arheoloških časopisih. Zbiral je nekaj časa tudi gradivo za dopolnitev Dantejeve Divine comedie, katero je izdal leta 1866. v Padovi njegov prijatelj Barocci, čuvar mestnega muzeja Corner v Benetkah. Da bi napisal kaj tudi o Benetkah, je zbral najstarejše spise o izvoru benečanskem z naslovom: „Scritti in dialetto veneziano nel XIII. e XIV. secolo.“ Glavni sestavek pa mu je bil ta-le: „Gli ultimi successi di Alberto Waldstein narrati dagli ambasciatori Veneti“, tiskan v 28. knjigi arhiva c. kr. akademije na Dunaju l. 1862. Profesor in akademik Jäger se je izrazil o tej publikaciji tako-le: „Te listine spadajo brez dvoma med najdragocenejše zgodovinske vire, ki so v akademiji priobčeni, odkar obstoji.“

V Benetkah so Ljubića dobro poznali po njegovih književnih delih in literarnih kritikah, ki jih je priobčeval takrat v časopisu „Ost und West“; zategadel mu je ponudilo benečansko namestništvo urejevanje književnega dela pri uradni benečanski „Gazetti“, ali on ni sprejel te ponudbe, ker se ni slagal s smerjo tega lista. (Konec.)

Socijalni pomenki.

(Piše dr. Ivan Ev. Krek.)

(Dalje.)

X. Erfurški program.

Gospodarski razvoj grajanske¹⁾ družbe vodi nujno k temu, da se uniči proizvodnja v malem, kateremu je temelj delavčeva zasebna last sredstev za proizvodnjo. Ta razvoj oddaljuje delavca od njegovih proizvodnih sredstev in čini iz njega proletarca — nemanča; proizvodna sredstva pa postajajo monopol majhnega števila kapitalistov in velikih posestnikov. Po tem monopolizovanju proizvodnih sredstev izpodrivajo ogromna velika podjetja razkosana mala podjetja, orodje se umika strojem, in proizvodnost človeškega dela raste neizmerno. Ves napredek te izpremembe pa monopolizujejo kapitalisti in veliki posestniki. Vsa ta izprememba ima za proletarce, za srednji stan v mestih in za kmeta tak pomen, da raste negotovost, kako bodo mogli živeti, da raste uboštvo, stiskanje, sužnost, poniževanje in izkoriščanje.

Število proletarcev se vedno večja; vedno se množi armada delavcev, ki nimajo dela, in nasprotje med izkoriščevalci in izkoriščenci je vedno ostreje; slojni boj med grajanstvom in proletarstvom, ki deli novodobno družbo v dva sovražna tabora in je skupni znak vseh obrtnih dežel, je vedno hujši.

Prepad med nemanči in lastniki je še večji vsled kriz, ki izvirajo po načinu sedanjega proizvodnje, in so vedno obsežnejše in pogubnejše. Te krize vzdržujejo splošno negotovost kot normalno stanje v družbi in dokazujejo, da so proizvodna sredstva zrastle

¹⁾ Bürger (bourgeois) ne pomenja v socijalni terminologiji samo meščana, marveč sploh srednje in višje stanove v nasprotju s proletarci. Najlože bi se razumevali, ko bi tudi v slovenščini rabili „buržoazijec“. Mi slovenimo ta pojem *grajan*, kar je isto, kar „Bürger“ in „bourgeois“, namreč iz besede *grad*=*Burg*.

čez glavo sedanji družbi in da se zasebna last proizvodnih sredstev ne dá združiti z njihovo pametno rabo in s popolnim razvojem.

Zasebna last proizvodnih sredstev, ki je bila preje sredstvo, da se ohrani last pri proizvodni tistemu, ki je proizvajal, je sedaj sredstvo, da se kmetom, rokodelcem in malim trgovcem jemlje last, in tistim, ki ne delajo, kapitalistom in velikim posestnikom, delavski izdelki dajejo v posest. Samo če kapitališka zasebna last — zemljišče, premogokopi, rudokopi, surovine, orodja, stroji in vsa trgovska sredstva — postane splošna last in izdelovanje blaga postane socijalsko, da je bo proizvajala družba zase, bo proizvodnja na veliko, vedno rastoča plodovitost družabnega dela in vsestranskega, harmonijskega izpopolnjevanja lahko vir najvišje sreče za doslej izsesane sloje, kakor je bilo preje sredstvo za uboštvo in sužnost.

Ta socijalna prememba ne daje svobode samo delavcem, marveč tudi vsemu človeštvu, katero trpi po sedanjih razmerah. To osvobajanje se ne more drugače izvesti kakor po delavcih, ker vsi drugi stanovi, čeprav si nasprotujejo njihove koristi, imajo za temelj zasebno last proizvodnih sredstev, in njihov namen je ohranjati obstoječi socijalni red.

Boj delavcev proti kapitalškemu izsesavanju ima seveda tudi politiški značaj. Delavci ne morejo bojevati svojega gospodarskega boja, niti razvijati svojih gospodarskih organizacij brez politiških pravic. Nikoli ne morejo doseči, da bi vsa proizvodna sredstva prešla vsem v roke, če nimajo k temu politiške moči.

Socijalno-demokratska stranka ima nalogo učiniti, da postane ta delavski boj zavesten in jednoten in mu kazati njegov potreben cilj.

Težnje delavcev so jednake po vseh krajih, kjer je zavladovalo kapitališko proizvodnjanje; ko se razširi svetovni promet in proizvodnjanje za svetovni trg, bodo delavske razmere v jedni deželi vedno bolj odvisne od delavskih razmer v drugih zemljah. Zato morajo delavci celega kulturnega sveta enakomerno sodelovati pri osvobojenju delavskega sloja. V tem prepričanju čuti in izjavlja socijalna demokracija na Nemškem, da je jedina z vsemi svojega sloja zavednimi delavci na svetu.

Socijalna demokracija na Nemškem se torej ne bojuje za nove slojne privilegije in predpravice kakega sloja, marveč za to, da se slojno gospodstvo in sloji sami porušijo, in za jednake pravice in jednake dolžnosti vseh grajanov brez razločka v spolu in izvoru. Po teh načelih ne pobija v sedanjih družbi samo izkoriščanja in zatiranja delavcev, marveč vse načine izkoriščanja in zatiranja, bodisi proti kakemu sloju, stranki, spolu ali plemenu.

Na temelju teh načel zahtevajo nemški socijalni demokratje pred vsem to-le:

1. Uvede naj se splošna, naravnostna in tajna volilna in glasovalna pravica za vse državljane obojega spola počenši od 20. leta za vse volitve in glasovanja. Uvede se porpcijski volilni red, in dokler se ne uvede, naj se po vsakem ljudskem štetju po zakonu na novo razdelé volilni okraji. Volitve in glasovanja naj se godé ob dnevih zakonitega počitka. Poslanci naj dobivajo dijete. Volilna pravica se ne sme omejevati, razven če državljan izgubi samostojnost.

2. Zakonodajstvo bodi naravnostno in se vrši po pravu predlaganja in odklonitve. Ljudstvo mora dobiti pravico vladanja nad samim seboj in samoupravo v državi, deželi in občini. Gosposko voli ljudstvo; ta je ljudstvu odgovorna in mu jamči. Vsako leto se ima dovoljevati pobiranje davkov.

3. Ljudstvo se vzgajaj za splošno brambo. Ljudska bramba nastopi namesto stalnih armad. Vsi mednarodni spori se poravnajte po razsodiščih.

4. Odstranijo se vsi zakoni, ki omejujejo svobodo, združevalno in zborovalno pravo.

5. Odstranijo se vsi zakoni, ki podrejajo ženo možu v javnem ali zasebnopravnem oziru.

6. Religija se proglasi za zasebno reč. Vsi izdatki za cerkvene namene se odstranijo. Cerkevne in verske družbe se proglasé za zasebne družbe, ki popolnoma samostojno upravljajo svoje posle.

7. Šola bodi posvetna. Javne šole mora vsak obiskovati. Poduk je brezplačen, tako tudi učna sredstva in vzdržavanje v javnih ljudskih šolah in v višjih učiliščih za tiste učence in učenke, ki so po svojih zmožnostih sposobni za nadaljnjo izobrazbo.

8. Sodi se zastonj; pravni svetovavec bodi brezplačen. Sodijo naj od ljudstva izvoljeni sodniki.

Po nedolžnem obtoženi, zaprti in obsojeni naj dobé odškodnino. Smrtna kazen naj se odpravi.

9. Zdravljenje, pomoč pri porodih in zdravila naj bodo brezplačna, tako tudi pokopavanje.

10. Uvede se stopnjevani dohodninski davek iz dohodkov in iz premoženja v toliki višini, da se lahko plačujejo vsi javni stroški. Vsak je sam dolžan oceniti svoje dohodke in svojo last. Uvede se stopnjevani dedni davek po višini dedščine in po kolenu sorodstva. Odstranijo se nenaravnostni davki in carina in vse gospodarsko-politiške naredbe, ki podrejajo koristi splošnosti koristim vladajoče manjšine.

Za delavsko varstvo tirja nemška socijalna demokratska stranka najpreje:

1. Uspešni narodni in mednarodni zakoni delavskega varstva naj se držé teh-le načel:

a) Ustanovi se normalni delavnik največ osem ur.

b) Otrokom se prepove delo pred 14 letom.

c) Prepove se ponočno delo; izvzete naj bodo samo tiste obrtne stroke, ki zahtevajo po svoji naravi ali iz tehniških razlogov ali pa iz razlogov za splošno blaginjo ponočno delo.

č) Zakon naj določa, da ima delavec vsak teden vsaj 36 ur nepretrganega počitka.

d) Prepove se dajati plačo v živilih.

2. Vsa obrtna podjetja naj bodo pod nadzorstvom. Delavske razmere delavcev naj

preiskavajo in urejajo po mestih in na deželi državni delavski urad, okrajni delavski uradi in delavske zbornice. Za obrtno higijeno se mora temeljito skrbeti.

3. Poljedelski delavci in posli naj bodo pravnojednaki s tvorniškimi delavci. Poselski red naj se odpravi.

4. Združevalno pravo naj se zagotovi.

5. Država naj vzame delavsko zavarovanje v svojo upravo; vplivno naj sodelujejo delavci pri upravi.

XII. Socijalna demokracija na Nemškem v sedanjem času.

Erfurški program je važen mejnik v zgodovini nemške socijalne demokracije. Odkar se je določil ta program, je res krepko napredovala. Njeno gibanje je pomenljivo za vse druge države, ker se po njem ravnaajo socijalni demokratje celega sveta. Dazynski, avstrijski državni poslanec, jo je imenoval dné 3. vinotoka l. 1898. pri stuttgarškem strankarskem shodu „matematikarico revolucije“, ki zabranja, da se sile delavskega ljudstva ne izrabljajo v pre nagljenih uporih, in je dejal, da „nosi baklo pri velikem ljudskem potovanju v bodočnost.“

Ni čuda: Marx je zastavil svoje glavne moči na Nemškem; tudi Lassalle in Engels sta pred vsem delala za Nemčijo. Zato je pa tudi socijalna demokracija ondukaj razmerno veliko bolj narastla nego drugod. Dobro je torej, da si ogledamo, kako se ji godi v sedanjem času.

1. Moč nemške socijalne demokracije nam svita najprej iz števila njenih volivcev pri državnozborskih volitvah. Leta 1874. je imela 4% vseh volivcev; l. 1887. — 7·8%; l. 1890. — 13·91%; l. 1893. — 16·81% in l. 1898. — 18·40%, tako, da je dosegla takrat ogromno število $2\frac{1}{4}$ milijona volivcev.

2. Njeno časopisje je imelo l. 1898. te-le razmere:

Dnevnikov 40 z 290.000 naročnikov (34.000 več, nego l. 1897.) in 2,905.852 mark dohodkov. — Glavno glasilo je „Vorwärts“,

izhajajoče že 16. leto v Berolinu. Voditelj-urednik mu je Liebknecht.

Po trikrat na teden 16 z 59.000 naročnikov (8000 več nego prejšnje leto) in 289.394 mark dohodkov.

Po dvakrat na teden 7 z 18.000 naročnikov (3000 več od l. 1897.) in 62.000 mark dohodkov.

Tednikov¹⁾ 6 in 1 mesečnik z 11.880 naročnikov (2292 več) in 20.722 mark dohodkov.

Vrh tega izhajata dva šaljiva lista vsakih štirinajst dnij, dva ilustrovana leposlovna lista vsak teden, in znanstveni tednik „Neue Zeit“, ki ga ureja v Stuttgartu K. Kautsky.

Strokovnih listov, ki niso všteti v prejšnje število, je imela stranka: Tednikov 30; po trikrat na teden jednega; po trikrat na mesec jednega; vsakih 14 dnij 23; mesečnikov pet.

Vseh časopisov ima torej 135. Poudarjati moramo, da dobro tretjino dohodkov znašajo inserati. Vsak list ima plačanega urednika, ki se poleg tega posla navadno peča še s spisovanjem poljudnih knjižic ali pa z agitacijo. Navedene številke nam pričajo, kako silno delavna je nemška socijalna demokracija in koliko zanimanja za berilo je vzbudila med svojimi pristaši. Če ž njimi primerjamo razmere našega časopisja, se nam mora zjasniti, da treba še mnogo, mnogo dela, predno bo naše dobro ljudstvo toliko dozorelo za svojo sveto stvar, kakor so nemški socijalni demokratje za pripravo na veliko socijalno revolucijo.

3. Dohodkov je imela stranka l. 1898. — 350.000 m, ki so se porabile za agitacijo. Samo za državnozborske volitve lanskega leta je izdala 213.217 m. Vrh tega so v posamnih volilnih okrajih zbrali še nad 500.000 m. Volitve so torej stale krog $\frac{3}{4}$ milijona mark. — Vsega tega denarja seveda niso zložili delavci. Polovica dohodkov je od drugod. Socijalni demokratje so sami prepametni, da bi javnosti izročili te vire. Jasno pa je, da morejo v vrstah njihovih podpornikov biti

¹⁾ Med njimi je tudi poljski list „Gazeta Robotnicza“ v Berolinu.

Notranjščina frančiškanske cerkve v Ljubljani.

Fot. D. Rovšek.

samo krščanstvu in sploh vsaki religiji nasprotni bogatini. Zlata, pred vsem židovska internacionala, podpira rudečo.

4. Strokovna organizacija v socialno-demokraškem smislu je imela l. 1899. svoj tretji shod v Frankfurtu ob Menu. Prvi je bil l. 1892. v Halberstadt, drugi l. 1896. v Berolinu. Pri frankfurškem shodu je zastopalo 127 delegatov krog pol milijona strokovno organizovanih delavcev. Kako je napredovalo to gibanje, je razvidno iz tehle podatkov:

L. 1895. je bilo 214.836 udov. Strokovne zveze so imele takrat 1,640.437·98 m. pre-

moženja. L. 1896.: 307.274 udov; 2,309.745.61 premoženja.

Vsaka taka zveza — imenuje se „Gewerkschaft“ — združuje delavce jedne stroke, da bi se tem lože bojevali proti kapitalu. Povprek pobirajo po 30 vinarjev na teden od njih. Denar je namenjen za podpore in sicer: za potnino tistim udom, ki so na potu za delom; za čas, ko nimajo dela; za tiste, ki so zavrženi delavskega boja sodno kaznovani; za stavke; za posebne potrebe.

Bodi tu nekaj števil, da se tem lože spozna delovanje imenovanih zvez!

	1892	1893	1894	1895
	mark	mark	mark	mark
Potnina	382,607.74	328,748.37	342,331.64	298,612.47
Delavcem brez dela . . .	357,087.56	220,926.17	238,958.22	196,076.10
Za stavke	44,943.61	65,356.37	174,697.76	239,816.46
Kaznovanim	236,964.07	28,321.44	24,150.16	39,477.61
Posebne potrebe	25,284.81	41,762.25	42,744.05	40,278.44
Skupaj	1.046,887.79	685,114.60	822,881.83	814,261.08

Potrebno se nam zdi, da priobčujemo take podrobnosti. Šele iz njih je mogoče razvideti moč nemške socialne demokracije

in način njene organizacije. Brez dvojbe so pa taki podatki tudi v marsičem poučen vzgled za naše socialno delovanje.

(Dalje.)

Upi v zvezde.

Tam na nebu za oblaki
zvezdice se skrivajo,
kakor da o božji sreči
sladke sanje snivajo.

Drugim svetom, zvezde zlate,
jasno sijete sedaj,
bajno po vsemirju celem
se razliva vaš sijaj!

I nam često se v življenju
sreče zvezde skrijejo,
a iz njih še lepši upi
v druga srca — sijejo.

Posavska.

Solzam.

Zakaj pekoče ste solze,
zakaj tako ste vroče?
Ni možno li, da hladno vas
srcé, okó izjóče?

O ne . . . Bolest srca tako
kot ve — je vroča bíla,
in ko ste líle iz očí . . .
se mi je — ohladila.

Zato hladíte mi srcé,
ve svetle solze — vroče!
Četudi bleđi mi obraz
zalivate — pekoče . . .

Posavska.

Eros in Nejkos.

(Dušeslovna črtica. — Spisal dr. Fr. L.)

Grški modroslovec Empedokles iz Agrigenta je učil, da v vseh stvareh delujeta samo dve moči: ljubezen in sovražstvo. Izprva so bile prvine vseh stvari med seboj zmešane in združene; vse so bile v lepi jedinosti, in med njimi je vladala ljubezen. Toda polagoma se je med nje vrnilo sovražstvo in čimdalje bolj rastlo. Sovražstvo je razločilo in razdelilo, kar je bilo poprej združeno. — Empedokles imenuje ljubezen *filotes* ali *storge*, sovražstvo pa *nejkos*. Ljubezen mu je „mila“ (epiofron), sovražstvo pa je „pogubno, tužno, besno“; z drugo besedo bi smeli reči, da je ljubezen dobra in vzrok vsega dobrega, a sovražstvo je zlo in vir vsega zla. — Tudi pri Platonu nekako odmeva ta misel, ali bolje rečeno: obsežni pomen *ljubezni* se nam tu razkriva, od nizke ljubezni pa do one ljubezni, ki nas vodi do modrosti, ki nas dviga iz omejenega in umrljivega sveta do neskončnosti in neumrljivosti, ljubezen, ki je — hrepenenje po resnici. To je v najvišjem in v najlepšem pomenu Platonov *Eros* (ljubezen).

Kako vzvišene misli, čeprav ne vseskozi resnične, so blestele pred očmi že starim modroslovcem! Čutili so in prirojena slutnja jim je navdajala misel, da vlada v vesoljstvu jednotna sila s svojim nasprotstvom, da ona giblje vse, ne samo v vidni prirodi, temveč tudi v človeškem delovanju.

Ni nam tukaj namen, da bi preiskovali jednotnost v čutni prirodi: mikalo nas je samo, da bi duševno delovanje človeško nekoliko osvetlili in pojasnili s sila važno in obsežno duševno silo, ki se imenuje ljubezen, in njenim nasprotnikom, sovražstvom; za naslov pa smo dali obema znani grški imeni: *Eros* in *Nejkos*.

Četudi razpravljajo dušeslovci v knjigah ta predmet bolj celotno, vendar se ne ozirajo toliko na istinito življenje, kolikor bo nam mogoče.

Vsi naši duševni pojavi se dadó urediti v dve vrsti: v pojave spoznavanja in pojave želenja. V vseh pojavih prve vrste doznavamo razne predmete; predmeti se nam javijo, ker so, ne gledé na to, ali so nam prikladni ali neprikladni, dobri ali slabi. Druge vrste pojavi pa so oni, v katerih težimo po raznih predmetih, seveda spoznanih, jih želimo pridobiti si, imeti, uživati. Naša duševnost se v teh pojavih obrne proti tej ali oni stvari in se z nekim načinom giblje proti njej. V teh pojavih se tako godi, kakor bi bila neka vez med nami in med stvarjo ali predmetom, katera vez obe vleče drugega k drugemu, oba družiti ali izkuša družiti in sklepati. Pravimo jim pojavi „želenja“, ker si želimo tega in onega, ali pojavi „teženja“, ker težimo ali se nagiblujemo proti onim predmetom; tudi „hotenje“ se imenuje pojav tedaj, kadar s pametjo privolimo v to, česar se je poprijela želja.

Pojavi te vrste, pojavi želenja, so jako mnogolični, četudi imajo vsi omenjeni skupni znak. Kolika razlika se zdi, da je med žejo, v kateri naš organizem teži po pijači, in med ono voljo ali onim hotenjem, v katerem smo se odločili za proučevanje resnice, za brambo pravice! Ko stojimo utrujeni in lačni pred obloženo mizo, vleče nas želja k jedi; ko ogledujemo krasno sliko, strmimo vanjo zamaknjeni, in srce nam polje od radosti; ko preudarjamo lepoto kreposti, odločimo se, da si jo pridobimo; ko slišimo o krivicah, ki se godé ubogemu zatirancu, vname se nam pogum v srcu, da ga rešimo sile in uničimo sovražnika. Kljub vsej tej razliki je vendar povsod jeden značaj, jedna posebnost, namreč ta, da se naše bitje nagne in obrne in dá nekako vleči k predmetu, oziroma njegovi predstavi. Kako se to godi, to opazuje vsakdo v sebi; to se dá pač nekoliko opisati, a opredeliti se ne dá, ker je to prvoten

pojav, tako elementaren, kakor je spoznavanje, ki ga tudi ne moreš opredeliti.

Kdo pa ne ve, da se teženje javi ne samo v človeku, ampak tudi v drugih prirodnih bitjih? Saj teži magnet k železu in železo k magnetu. In kakor so doslej razlagali od Newtona sem splošno, teži vsako nebesno telo, vsaka tvarinska skupina k drugemu telesu; med njimi deluje skupna sila, ki privlačuje telo k telesu in sicer tem bolj, čim večje so mase in čim bližje so si med seboj. Potemtakem je teženje, ali kakor pravi fizika, gravitacija, v vseh telesih, živih in neživih, velikih in seveda tudi malih. Kjer je masa, t. j. kaka množina tvarine, tam je tudi gravitacija — teženje.

Ne trdimo, da je Empedokles prav tako bistro zazrl ta splošni zakon v naravi kakor veliki Newton: a da ga je slutil, to bi si drznili reči.

In ozrimo se sedaj posebej na živa bitja! Govedo zazre poleg poti dobro pašo: mahoma jo krene tje in si privošči sočne trave. Govedo je najprej težilo po piči, potem pa jo dobilo. Vzemi v roko solí, pomôli jo ovci, da je nekoliko pozoblje, potem pa idi naprej, živali moleč pest s soljo. Za teboj pojde, kamor hočeš; kazala bo teženje po soli tako krepko, da dobodeš jasno misel o živalskem teženju ali zelenju, ako je še nimaš. Vsako živo telesno bitje, tudi človek, teži po hrani. In če pravimo, da živa telesna bitja potrebujejo hrane, izražamo isto resnico. Kakor se pa živa bitja razlikujejo od neživih, tako se tudi teženje živih bitij loči od teženja neživih bitij. To izražamo tudi v besedah. O neživih stvaréh ne pravimo, da si želé, ampak (znanstveno) da težé, zakaj v zelenju je vitalno delovanje, ki ga ni v neorganskih stvaréh. Živali želé jesti in piti¹⁾, želé si

¹⁾ Tu govorimo samo v preprostih vzgledih zaradi umevnosti, in se ne oziramo na razna živa

drugih vitalnih opravil, kakor gibanja, plajenja, počitka. Brez zelenja bi bila žival nedelaven stvor in bi morala poginiti.

V človeku je zelenje prav z onim namenom in z onimi pojavi, kakor v živalih. Želja nas priganja k jedi in pijači in drugim za življenje potrebnim stvarém. Poleg želje poznamo tudi hrepenenje, poželenje, koprnenje, hotenje, stremljenje: to so pojavi človeškega zelenja.

Treba pa hotenje določiti in označiti posebej. Ako smo od nagle hoje prav vroči in žejni prišli do hladnega studenca, želimo piti, a ne čemo, dokler se ne ohladimo. Grenkega, zoprnega zdravila si bolnik nikdar ne želi, pač pa je hoče zarad zdravja. Iz teh in enakih vzgledov vidimo, da vsaka želja ni hotenje. Kdaj hočemo? Kadar se za kaj s pametjo ali zavestjo odločimo, kadar se v nas ne pojavi samo neka privlačna sila (kakor k jedi in pijači), temveč se tej sili udamo, jo odobrimo in se naša zavest nagne k onemu predmetu ali k dejanju. Zato je hotenje, ako gledamo na zemsko živa bitja, samo v človeku, zakaj le on ima pamet. Ako pravimo, da „žival hoče“, ne mislimo tega hotenja v pravem pomenu. To pa tudi vsakdo vé, da je hotenje isto kar volja, ali bolje: delovanje naše volje je hotenje; ker človek hoče, ima voljo, in ker ima voljo, hoče.¹⁾

Namenoma nismo doslej imenovali imena pojavu, ker je tudi med pojavi zelenja in nad vse važen, zato ne, ker hočemo o tem govoriti posebej. (Dalje.)

bitja najnižje vrste in najmanjšega obsega, ki se komaj ločijo od neživih stvorov.

¹⁾ Tako je že staro dušeslovje ločilo: ὄρεξις, ἐπιθυμία, θέλησις — kar je teženje in zelenje, in βούλησις — kar je hotenje. (Aristotel i. dr.)

Iz duševne narodne zakladnice.

(Spisal *Ant. Zavadil.*)

Človeški duh je tako nadarjen in stvarjen, da pri vsem, karkoli s svojimi čuti zazna, hitro vpraša: Kaj je to? čemu? zakaj? odkod? Vsak pojav mu vzbujajo pazljivost in radovednost, tem več, čim bolj je nenavaden in skrivnosten. Kjer pa ne najde ali ne umeva vzroka, tam si izmišlja po svoje, tam mu deluje domišljija.

Narodna domišljija je prava čarovnica. Ima oči, ki vidijo skrivnosti nebes in gledajo skozi notrajščino zemlje; ima usta, iz katerih izcvetajo preproste pesmi kakor cvetje na njivah in travnikih, dišeče in sveže kakor sama pomlad. Ima usta, iz katerih se izliva veličastna pesem, kakor bi se porodila v navdušenem srcu pesnikovem; ima solze, težke kakor biseri, in nasmeh bolj lahke kakor metulji. Ima preprosto misel otrokovo in zraven um modrijanov.

Slovanski narodi so na vrhuncu tega duševnega delovanja. Domišljija slovanskih narodov v narodnih pesmih, basnih in pripovedih je močna, veličastna, preprosta in modra ob enem. Prepričajmo se, da je to resnično, ob nekaterih vzgledih.

Kako si Poljaki razlagajo stvarjenje sveta. Pred mnogo in mnogo leti ni bilo na svetu drugega kakor brezumni prostor in voda. Le Bog je veličastno plaval nad vodami po pustem in temnem prosotru; ni bilo zemlje, ni bilo zvezd, ne živega bitja . . .

Zdajci zadoni po neskončni pustinji božji glas: „Satan spusti se na dno morja in prinesi mi peščico peska!“

In hudi duh iz radovednosti vpraša:

„Čemu?“ in čakal je odgovora, predno je odšel.

„Ne vprašaj,“ odgovori Stvarnik, „le pojdi, in ko boš peska nabiral, reci: „Blagoslovi ga, Gospod!“

Vzkipele in zašumele so vode, kakor bi bila vanje padla žareča bakla, ko se je

hudič, jeze in gnjeva poln, da mu Bog prikrija svoje namene, vrgel v globočine morja. Pa kljubovaje Stvarniku se zopet prikaže in vnovič popraša:

„Čemu ti bo pesek, Gospod?“

„Pojdi in stori, kakor sem zapovedal!“ zadoni ostreje glas božji.

Vdrugič se vrže hudobni duh kakor lava v morje, pa še ne izpolni povelja; zaradi radovednosti prihrumi nazaj z enakim vprašanjem.

Sedaj se ga dobrotljivi Stvarnik usmili in reče satanu:

„Torej vedi: iz tega peska ustvarim zemljo, in potem ljudi, in to zemljo izročim ljudem za prebivališče; sedaj veš, čemu mi pesek, zato ga hitro prinesi!“

Satanu so zažarele oči. Kakor kača je zdrsnil v brezdno vodá, nad katerimi je ležala večna tema, in si mislil:

„Ogoljufam Boga. Tudi jaz bom imel svojo zemljo; naberem si peska v žrelo in za nohte, da ga ne bo videl; peščico oddam, drugo ostane meni.“

In storil je tako.

Ko se je prikazal iz globočin, je imel zaprto žrelo, ker se je bal izpregovoriti, da bi se mu pesek ne izsul in se bi ne izdal pred Stvarnikom. Oči so mu od veselja žarele, ker si je mislil, da je ogoljufal Boga in da bo imel svojo posest, svojo zemljo in svoje ljudi.

Nato Bog vzame pesek v roke, blagoslovi ga in vrže na površje vodá. Hipoma začno peščena zrna rasti in se družiti, in morje se je kmalu pogrnilo z zemeljsko skorjo.

Pa tudi v satanovem žrelu je začel pesek kipeti in rasti. Moral ga je hipoma izbljuvati, in kamor je padel blatni, grdi pesek iz njegovega žrela, tam so postala močvirja in huda jezera, nezdravi otoki in skalovja,

na katerih še dosedaj najrajši prebiva hudi duh.

Kako razlaga Slovak, zakaj je njegova domovina tako skalovita in nerodovitna. V začetku je letel Bog v zračnih višinah in nesel v predpasniku pred seboj pesek za zemljo. Kjer je sam razsipaval, so postale ravnine, doline in rodovitno polje. Pa hudič je za njim prihrumel in hotel siloma kaj dobiti zase. Pretrgal je torej predpasnik in iz njega se je izsula sama skala. Takrat je bil Bog ravno nad slovaško krajino. Od tod so tatarske skale. Zato je pri Slovakah pregovor, če zagleda skalnato strar: „U nás Pánu Bohu, keď zem sial, roztrhla se zástera!“

Zakaj ima grlica okoli vrata obvoj? Mati Božja je hotela, da bi ji grlica zibala sveto dete. Pa grlica, vsa nemirna, ni hotela zibati in je vedno uhajala. Zaradi tega jo je Marija privezala za grlo k zibelki, in od onega časa nosi obvoj.

Zakaj trepetlika vedno trepeče? Rusi pripovedujejo, da je bil križ Kristusov iz trepetlikovega lesa, zato je drevo obsojeno, da se na veke trese.

Poljaki si pa ta vzrok razlagajo tako:

Ko je šla Mati Božja čez gore v daljnji Egipt, je hotela sredi poti počiti in dete vnovič poviti. Vse se ji je priklanjalo, vsa zelišča, vsa drevesa, le trepetlika ne, ker se je bala, da jo Herodež poseka, ako bi zvedel, da je Marijo s svojo senco ohladila in okrepčala.

Drugače pa je storil radodarni leščnik. Ko je Marija žalostna odhajala od nehvaležne trepetlike, obloži jo leščnik s svojimi vejami in ji poskrbi potrebnega počitka. Zato je postal rodovit grm. Strela nikdar vanj ne udari, in človek se v burji varno podenj skrije. Nehvaležna trepetlika pa se od tistega časa trese, in slednjič jo je še osramotil Judež, največji izdajica sveta, ko se je na njej obesil.

Srbska legenda pa pravi tako: Nekdaj sta v cerkvi pela sveti Peter in sveti Miklavž, in sestri Marija in Angelina sta odpevali. Vse je potihnilo in poslušalo, le

blebetava trepetlika ni obmolnila. Zato jo je Marija preklela: „Vsako drevo naj svoj sad rodi, le ti ostani brez njega trepetaje po letu in po zimi do sodnjega dne.“

Zakaj kukavica nima gnezda in vedno kliče žalostno: kuku, kuku? Gnezda nima, tako pravi češka pravljica, za kazen, ker je na praznik Marijinega oznanjenja nosila za gnezdo, dočim so vsi ptički mirovali in ta dan praznovali.

Vzrok njenega žalostnega kukanja v obče vsi Slovani razlagajo jednako, da je kukavica deklica, izpremenjena v tico.

Čehi pripovedujejo: Bila je lepa deva; stariši so bili že dolgo pod gomilo, ostal ji je le brat, katerega je čez vse ljubila. Pa tudi ta ji umre, in nesrečna deva je dolgo, dolgo klečala jokaje pri grobu in se ni dala pomiriti. Slučajno je šel memo Kristus in jo vprašal, za kom toliko žaluje. Deva ga ni poznala in mu je vse potožila. Kristus ji je iz usmiljenja rekel: „Išči si brata po svetu, kliči ga“ in jo izpremenil v kukavico.

Jednako Srbi. Kukavica je bila prej žena, ki je za rajnim bratom tako dolgo jokala in žalovala (srbski: kukala), dokler se ni izpremenila v tico. Zato se Srbinja, kateri je umrl brat, razjoče, ako sliši kukavico.

Pri Čehih nahajamo še drug vzrok. Pred časi je imela kukavica na glavi krono, pa udeb (smrdokavra) jo je za njo ogoljufal. Ko so namreč tice obhajale ženitnino, je bil udeb povabljen za druga in si je od kukavice izposodil krono. Ta mu je ugojala tako, da je ni vrnil. Odtlej je nanj kukavica jezna in ga zmerja: „kluku, kluku!“ (goljuf, zvit tič.) Udeb odgovarja: Idu, idu (idem, grem), pa ne gre, vsaj s krono ne nazaj.

Bolj znana med Slovani, tudi med Nemci, je pripoved o krivokljunu.

Ko je Kristus trpel na križu, je priletel tiček in mu iz usmiljenja hotel izdreti žeblje, s katerimi so bile prebodene Izveličarjeve roke in noge. Zastonj se je trudil izdreti žeblje; a v spomin na to se je tičku kljunec skrivil.

Tako usmiljen pa ni bil vrabič, o katerem Rusi pripovedujejo, da je nad umira-

jočim Izveličarjem vedno klical: „Živ, živ, živ —“ in s tem hotel izdati, da Kristus še ni umrl, češ, naj ga še dalje mučijo. Zato je preklet, ima zvezane noge in s svojim nestrpnim: „živ-živ“, še sedaj nadleguje ljudi.

Ukrajinska pripovedka razklada, zakaj ima zajec prikrajšan rep. Lisica in zajec sta bila poslana po mrtvo in živo vodo. Nazaj gredé je lisica srečno pretekla med pritiskajočimi skalami, le zajec se je zamudil. Skale so mu pritisnile in odtrgale rep.

Tako si tudi ljudstvo razlaga, zakaj ima zajec preklani ustni. Blagohotni mesec je poslal zajca k človeku, naj mu sporoči to-le: Kakor jaz umrem pa vstanem, tako boš tudi ti umrl, pa od mrtvih vstal. Pa zajec je to naročilo po poti vse zmešal in povedal narobe: Kakor mesec umre pa ne vstane, tako boš tudi ti umrl, pa ne boš več vstal. Ko je to povedal človeku, se je vrnil in mesecu naznanil, kako je izpolnil poslanstvo. Razsrjeni mesec je vrgel na neumnega zajca sekuro in mu ž njo presekal ustni — in to je zajcu ostalo. Nekateri še pravijo, da je potem zajec zbežal in še zmeraj

beži; drugi pa, da je iz srda mesecu obraz razdrupal in razpraskal, in od tistega časa se vidijo proge in brazde na mesečnem obrazu.

Zakaj se skrivajo v jeseni kače v zemljo? Kačam je znano prokletstvo božje. Zato splezajo vsako leto na dan Marijinega rojstva na drevesa in poslušajo, ali se bo kaj dobrega o njih pridigalo. Ker se to nikdar ne zgodi, splezajo žalostne in osramočene nazaj z dreves in se skrijejo v zemljo, razven onih, ki so kdaj pičile človeka; take se morajo vse tako dolgo plaziti po zemlji, tudi po zimi, dokler jih kdo ne ubije.

Zakaj ima sova mačjo glavo? Pri Čehih je znana ta povest: Kot otrok se je Kristus večkrat igral z drugimi judovskimi otroki. Gnetel je iz ilovke tičke in jih izpuščal v zrak. Tički iz njegovih svetih ročic so izletali živi, veselo žvergoleč, tički drugih otrok pa so ostajali mrtvi.

Tako je iz Kristusovih rok izletel slavček, senica in celo krdelo pevskih tičkov. Ko so pa to videli judovski otroci, so prosili Kristusa, naj vendar oživi nekaj, kar so bili oni zgnetli. Storil je to: ilnata pošast je oživela in z vriščen je odletela — sova.

Književnost.

Slovenska književnost.

Ustavoznanstvo. Izdalo in založilo „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“ v proslavo petdesetletnice slavnega vladanja Nj. cesarskega in kraljevega Apostolskega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Spisal Fr. Orožen, profesor na c. kr. učiteljski v Ljubljani. Z 51 slikami državnih in deželnih grbov, redov in odlikovanj. Mehko vezana knjiga stane 1 gld. V Ljubljani. Natisnila Rud. Miličeva tiskarna. 1899. 8°. — Knjiga obdeluje avstrijsko ustavo in državno uredbo, zato je naslov: „Ustavoznanstvo“ prenedoločen in bi se moral glasiti: „Avstrijsko ustavoznanstvo“ ali „O avstrijski ustavi“. Razkazuje nam postanek in razširjanje naše države, opisuje grbe avstrijskih dežel, označuje posamne štadije naše ustave, zlasti natančno poslednje dogodke; nadalje razpravlja o pravicah in o dolžnostih državljanov, o vladi, o ministerstvih v poslednjih

dvajsetletjih, o domovinski pravici, o državnem denarstvu in davkarstvu, naposled še o šolstvu avstrijskem. — Tu je obilno tvarine za vsakega Avstrijana. Državljan naj rad izpolnjuje svoje dolžnosti do države, a naj pozna in brani tudi svoje pravice. Zato je ta knjiga potrebna za vsakega omlakanega Avstrijca, ki hoče razumeti časopise, govore, politično gibanje, politične pravice. Razlaga je dobroumevna, podatki so — kolikor smo mogli opaziti — točni, pač pa ne najnovejši. Jezik je večinoma lep in čist. — Naposled še omenimo, da je knjiga mnogim že znana zato, ker je pretiskana iz „Učiteljskega Tovariša“.

„*Naš dom*“. Zbirka povesti, pesmi in narodnega blaga, zanimivosti itd. III. zvezek. Vojna leta 2000. Doma in na tujem. V Celji leta 1899. Uredil, izdal in založil Dragotin Hribar. 8°. Str. 153. Cena 25 kr. — V tem zvezku „Našega doma“ nam podaja izdajatelj dva spisa. Prvi nam v podobi sanj

kaže čudno sliko vojne in boja ob l. 2000. Stvar je jako „fantastična“ in nima realne vrednosti; oblika je pa zanimiva, pripovedovanje živahno. — Na realnih tleh pa stoji drugi spisi: „Doma in na tujem. Poučna povest za národ. Poljski spisal Felicijan Pintowski. Poslovenil Podravski.“ Kaže nam razmere poljskega ljudstva, katere so krive, da si išče sreče v Ameriki. V dveh nasprotnih si junakih, Antonu in Matiju, razkazuje slabo in dobro gospodarstvo. — Da bi bila spisa, zlasti poslednji, primerna za naše ljudstvo, bilo bi potrebno nekoliko predelati ju. Ubogi poljski narod, ki si v krempljih židovstva!

zakličeš ob koncu tega in onega poglavja. Jezik bi bil lahko nekoliko lepši.

Male pesmi. Ljubljenej mladini zložil Jožef Mar. Kržišnik. V Celji 1899. Tiskal in založil Dragotin Hribar. 16°. Str. 56. — Te večinoma lepe, drobne in preproste pesmice so namenjene deci v oni dobi, ko se začne veseliti podob, knjižic, povestic in pesmic. Zato so zložene prav v preprostem, otroškem dnu. Tudi v obliki se prilegajo otroškemu duhu, ki se zabava rad ob petju in igratih. Ne odobrujemo pa nekega separatizma v jezikovnih oblikah, ki ni nikomur v prid, najmanj pa učeči se deci

Razne stvari.

Naše slike.

Ker govorimo o Germovih slikah posebej, ni nam treba tukaj jih opisovati in ocenjati. — „*Pred Jafu na morju.*“ (Str. 592.) Ta slika nam kaže oni kraj na morju pred Jafu, kjer se vozijo jeruzalemski romarji in potniki z ladij na suho, ali s suhega na ladijo. Jafa, žal, nima varnega pristanišča, čeprav je jako staro mesto in so že od nekdaj tukaj ostajale ladije. Morje pred mestom je plitvo, in vrh tega štrlé iz njega nevarne pečine. In vendar gredó todi mimo, prav poleg teh pečin, čolni od ladije in do ladije, ki obstane daleč od obrežja. Marsikak čoln se je že tu razbil v viharnem vremenu, marsikak romar je našel v valovih hladen grob, predno je videl Jeruzalem. (Več čitaj v „*Jeruzalemskem romarju*“ str. 58 i. dr.). — *Notranjščina frančiškanske cerkve v Ljubljani.* (Str. 601.) Po potresu so ljubljanski župniki z državno in zasebno podporo prenovili vse ljubljanske župne in tudi druge cerkve. Kako dobro se je popravljjanje in deloma prezidavanje posrečilo v frančiškanski cerkvi, kaže nam ta slika, ki je posneta po zares dobri in veliki Rovšekovi fotografiji in ki izpričuje lepoto cerkve bolj kakor najlepši opis.

Josipina Turnogradska.

Da spoznajo naši bravci pisavo znamenite pisateljice, podajemo tu še nenatisnjen košček, ki nam ga je poskrbel pisatelj življenjepisa v 11. številki našega lista.

Na Prešernovem grobu.

8. avgusta 1851.

(Spisala Josipina Turnogradska.)

Bila sem na grobu nesmrtnega (neumrjočega: — pisateljica) Prešerna, bila ondi presrečna iz istega občutja, katero je bilo nesreča slavnega pesnika —

na strani Lovreta. Tresli so se še zadnji zlatotoki na večernem nebu, ko smo stopili na mesto, kjer počiva truplo, v katerem je omagalo blágo, od sveta nepoznano, zavrženo srce. Zelena travica pokriva njegovo zapuščeno gomilo. Črn, lesen, reven križec stoji na njej — žalostno znamenje kranjske rodoljubnosti.

Celo življenje nesrečnega pevca mi je stopilo pred dušne oči. Črni, slabi križ še zdaj oznanjuje, kako ceni „svet“ blago srce, bister um; kako plačuje iskrenim rodoljubom.

Lovre stopi bliže tja h gomili; bel pergamentni listič se kmalu blišči na črnem križu; na listek je Lovre napisal sledeče besede:

„Dokler živ — si bil nesrečen,
Mrtev pak si — pevec večen.“

Nato sem vila jaz nesrečnemu Prešernu venec iz lepih cvetličic in sem ga potem obesila na leseni križ. — Kaka izpremema zdaj! Bila je poprej gomila zapuščena — najbolj revna na pokopališču — in zdaj? — Venec, dar ljubezni, jo diči in krasi! Zazdelo se mi je, kakor da bi se vse pesmice milega pevca zopet oživile v rožicah.

In zatonuje solnce (pisateljica: sonce) v blesku večerne zarje, hladni pihljajček dije čez okrašeno gomilo, čudovit miris (čudovito prijeten vonj) razdihajo cvetlice, kakor da bi hotele počastiti nesmrtnega (pis.: neumrjočega) pevca. Tužno se tresejo travice, cvetlice žalostno povešajo svoje glavice, kakor da bi hotele solzico milovanja potočiti na gomilo „nesrečnega“; — oh, saj mu je „svet“ ne daruje nobene!

Lahka ti zemljica bila, slavni Prešeren! (Pisateljica piše: Prešern!) — Prestal si ta svet, prestal njegovo nehvaležnost! Tamkaj si zdaj, kjer je duh oproščen težilnih spon, kjer se gleda v neizmerno morje luči in čistosti, kjer te ne more več raniti nehvaležnost sveta! — Srečen si zdaj!

Pogovori.

(Dalje.)

Gosp. R. Vaša „balada“ pač sodi semkaj na platnice, da se Vam dopolni želja in da se bode te Vi z drugimi vred ogibali njenih napak.

Balada loškega gradu.

Stoji, stoji mi sivi grad,
temnó, gostó lesovje zad
nad mestom Loko dviga se,
v nebo jasno povzdiga se.
Krog grada so široki
prekopi in globoki.

Stoluje v gradu oskrbnik,
glavar mogočen in sodnik
nad mestom Loko in zemljó
prostorno na okrog krasnó,
zemljo bogato-rodno,
pšenice zlate plodno.

Tlačanov roj se dan na dan
utruja čez to širno plan
poteč vozé v širni grad
krvavih žuljev svojih sad.
Nešteвно je voznikov,
tlačanov mučenikov.

A v gradu se pa čil in jak
šopiri Robrt, korenjak,
saj on gradu je oskrbnik,
glavar mogočen in sodnik.
Pred njim vsakdo trepeče
in skriva se boječe.

In slug pokornih sto in sto
vrti krog njega se zvestó;
povelj njegovih sluša glas,
da jih ponese v slednjo vas.
Kedor domá ne čaka,
ta pomni, kaj je tlaka.

Ugrabi se mu vsa živad,
s katero delal je za grad;
on sam pa mora iti nag
pred grada pokorit se prag.
Solze naj grenke toči,
za njega ni pomoči.

Tu slug krdelo stopi v krog:
tlačan! usmili se te Bog!
Po hrbtu biči pišejo,
krvave proge rišejo
dok duše ne izdahne,
njim roka ne omahne.

Je ktera li izmed deklet
rudečih lic in mladih let,
glavarju mora priti v last,
da služi mu v razkošno slast,
četudi reva roke vije
in bridke solze lije.

Kdar zljubi se glavarju lov,
spremljuje ga krdelo psov.
Drvi ti v dir in skok na plan,
tepta obdelano ravan,
raztre polje bogato,
zatre pšenico zlato.

Zastonj tlačana bridki jok,
zastonj je bednih kmetov stok:
odgovor piše gorki bič,
joku odmeva vsaki grič.
Povsod poznaš sledove
trde pesti njegove.

Napravi se tlačan pred grad
navdan najboljših upov, nad,
solzan si prosit milosti.
A nove rane, nova kri
in hujši ramam tovor
tej prošnji je odgovor.

Besneči psi mu pot nazaj
grizoč kažó v nevaren kraj,
odkoder več izhoda ni,
in kamor solnce ne blišči;
in to so, čuj! široki
prekopi in globoki.

In prošenj sto in kletev sto
obupnih src kipi v nebo.
Rešitve od nikoder ni.
„Uzemi vrag tlačane ti!“
posmeh le odgovarja
ošabnega glavarja.

Tlačanov rod, oj rod sirot,
odpravlja se na božjo pot
pri Bogu prosit milosti,
pri dobri Božji materi,
V Crngrob hiti marljivo
tam molit zaupljivo.

Iz mesta se in iz vasi
le ena prošnja skup glasi:
„Otmi nas rev, otmi nadlog;
dobrotna Mati, večni Bog!
Odvzemi osbrbnika,
odreši nas krvnika!“

Vijó se trume črez polje.
Vsi sklenjene drže roké,
hité moleč tje v božji hram,
odkjer deli se milost nam.
In s skupnimi prošnjami
vsi molijo s solzami.

Ko pride v grad novica ta,
glavar togote drgeta.
Na mah si zbere hlapce vsé
in skliče skupaj svoje psé
iz grada se drvijo,
za revami podijo.

Po nebu privrši oblak,
teman ko noč postane zrak.
Krvavi bliski švigajo,
goreče srele vžigajo.
Glasno ječé nebesa,
da drob se zemlje stresa.

Pred mestom znan je most visok,
pod njim šumeče vode tok.
„Kar prejme vase voda ta,
ničesar več nazaj ne da.“
To ljudska govorica
in splošna je resnica.

Drvi glavavar najprvi, glej!
Kolneč hiti iz mestnih mej.
Na most mu noče iti konj,
raztepa bič po njem zastonj.
Pomorejo ostroge,
da iskre so mu noge.

In konj zaskoči, — obstoji,
nevidne ga držé moči.
Se vstavlja, hrka, vspenja v zrak,
raz konja pada jezdec vznak,
leti v valov globino
raz mosta visočino.

In bliskov žar in strele ydar
za luč in zvon ima glavavar.
Na dnu valov je grob njegov,
in tlake prost je rob, okov.
Goreča je molitev
dosegla vsem rešitev.

Spomin pa nanj še zdaj živi,
ker duh njegov plaši ljudi.
Ob uri pozni slednjo noč
ihteč kriči do daljnjih koč:
„Ne žuli kruta tlaka
več kmeta siromaka!“

In zgodbo to rad vsaki čas
razlaga ded ti sivolas,
v Crngrob če greš na božjo pot
nebeških prosit si dobrot.
„Tu božja mati zdravi“,
radostnih solz pristavi.

Da je v tej baladi mnogo napák v obliki,
to vidite pač bolje sedaj v tisku, kakor ste
videli v rokopisu. Posebno rime so nedo-
statne, in mera tudi tu in tam šepa. Nikar
ne tlačite besed istega pomena kakor: *dviga*
se — povzdiga se, rodno — plodno, upov
— nad, glasno ječé itd., nikar ne vežite
izrazov brez pomena, kakor: *Kedor doma*
ne čaka, ta pomni, kaj je tlaka. (Česa naj
vendar čaka doma? Ako čaka vedno samo
povelja, kdaj pa naj gre na delo?) Zlasti naj
ne bo nič tako strahovito, da bi bilo smešno:
Glasno ječé nebesa, Da drob se zemlje
stresa. — Bodi dovolj! Škoda, da ste tako
lepo in zanimivo snov deli v tako okorno,
tudi slabo obliko! Vsekako morate ali pu-
stiti pesništvo, ali pa ubrati boljše strune.

Gčna. *Mira*. Čim manj prisiljeno privre
na dan pesem, tem boljša je. Primerjajmo
dve pesmici:

Pesem.

Kedaj pač slavec lepše poje:
Tedaj mar, kadar mu družica
na veji ljubljena je ptica,
in ljubav zлива v glase svoje?
Mar ni še-le uprav tamnica,
ki v njej rodi se žalostnica,
ki pa človeku v srce sega,
kar nehoté mu v dušo lega? . . .
Najlepša pesem pač glasi se,
ki solza skrita v njej žari se! . . .

Vir pozabljivosti.

Da bi le en požir mi bil dovoljen
iz vira pozabljivosti,
kako željno bi pač nagnila kupo,
vtopiti v njej pretekle dni . . .
Nakrat zabiti vso prebito bol —
to vredno bilo bi življenja pol!

A zabiti ob tem i svetle hipe,
veselih uric redki čar
in se ob času dušne borbe ljute
naslajati ob njih nikdar . . . ?
Ležala kupa strta bi na tleh —,
dočim igral bi mi na ustnih smeh.

Marsikaj je trdo tukaj in trdo tamkaj:
vendar je „Vir pozabljivosti“ bolj preprosto,
bolj naravno označen, kakor kruta „tamnica
slavčeva, v kateri se rodi žalostnica“. Čeprav
Vam treba še marsičesa, a to vidimo, da
napredujete.

Gosp. *I. Iže*. Da bi vsaj vedeli, kdo ste!
Pa nič in nič. Zato naj natisnemo jedno iz-
med Vaših pesmic brez komentarja.

Sloveni.

„Urá za vero, dom, cesarja!“
kričé smo šli v krvavi boj.
Da vzhaja domu lepša zarja,
smo darovali život svoj.

Junaško za prestol borili
smo Habsburžanom vedno se;
katoljški veri ščit smo bili,
branili zemljo Avstrije.

Oblasti kruti Mohamedov
izvili bratov smo nebroy;
drag kamen pa v zavist sosedov
na grb pripel je junaški voj.

S ponosom gledamo Sloveni
okrog kot hraber, zvest naród;
ne sramoti nas čin nobeni,
Avstrijci bili smo povsod!